

Araştırma Makalesi / Research Article

**MİZAH PENCERESİNDEN TÜRK-YUNAN ÇATIŞMASI:
SAVAŞ, DİPLOMASİ VE SİYASET
(1919-1922)***

Nazlı İNCEBURUN**

Öz

Tarih araştırmalarında konuya farklı bir yön ile bakmak, o alanı incelemek ve en azından o dönemde, kamuoyunun konulara bakış biçimini irdeleyebilmek açısından gülmece dergilerinin önemli bir yeri vardır. Bir konunun anlatım biçiminin ortaya konulmasında gülmece dergileri ve karikatürlerinin anlatım gücünü belirtmeye bile gerek yoktur. Bu bağlamda mizah ve karikatür, olağanüstü şartlar altında söylenemeyenleri, toplumların yaşamlarındaki sarsıcı olay ve süreçleri gülme ve düşünmeyle edimiyle harmanlayarak ortaya koyar. Düşündürücü ve eğlendirici bir yanı olduğu kadar farklı dönemlerin entelektüel birikimi, diplomatik münasebetleri, siyaset ve olağanüstü gelişmelerini ortaya koyan karikatürler olayların yaşandığı dönemin, resmi belgelerin yazdığı dışında, dönemin birey ve toplum ölçekli genel havasını vermek açısından son derece önemli tarih araştırma materyalleri olarak nitelendirilebilir.

Bu kapsamda ele alınan çalışma, Türk İstiklâl Savaşı'na destek veren *Karagöz, Güler yüz, Diken* ve *Âyine* mizah dergileri ile bunlara karşıt olan *Ay Dede* mizah dergisi yayınları üzerinden Türk – Yunan çatışmasının savaş, diplomasi ve siyaset boyutunun çizgi ve mizahi karakterler üzerinden halka nasıl yansıtıldığını, sürecin nasıl izlendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada ağırlıklı olarak *Güler yüz, Karagöz, Diken* ve *Âyine* mizah dergilerinden yararlanılmış; 1922 yılı başında yayına başlayan *Ay Dede*'den konu bütünlüğü içinde yeri geldiğinde kullanılmaya gayret gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Türk-Yunan İlişkileri, Savaş, Diplomasi, Siyaset, Mizah.*

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.
There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article

** Doktora Öğrencisi ,Ege Üniversitesi,
(nazliinceburunn@hotmail.com), (Orcid: 0000-0003-2499-8090).

THE TURKISH – GREEK CONFLICT FROM THE WINDOW OF HUMOUR: WAR, DIPLOMACY AND POLITICS (1919-1923)

Abstract

In historical studies, humorous magazines have an important place in terms of looking at the subject from a different perspective, examining that field and at least examining the way the public views the subjects at that time. It is not even necessary to specify the expressive power of humorous magazines and cartoons in revealing the way of expression of a subject. In this context, humour and caricature reveal what cannot be said under extraordinary conditions, by blending the shocking events and processes in the lives of societies with laughter and thinking. Caricatures, which reveal the intellectual accumulation, diplomatic relations, politics and extraordinary developments of different periods as well as being thought – provoking and entertaining, can be considered as extremely important historical research materials in terms of giving the individual and society – scale general atmosphere of the period, apart from the official documents of the period in which the events took place.

This study reveals how the war, diplomacy and politics dimension of the Turkish – Greek conflict is reflected to the public through cartoons and humorous characters and how the process is followed through the publications of the humour magazines Karagöz, Güler yüz and Âyine, which support the Turkish War of Independence, and the publications of the opposite Ay Dede humour magazine. aims to put. In the study, mostly humour magazines Güler yüz, Karagöz and Âyine were used; Ay Dede, who started broadcasting at the beginning of 1922, has been tried to be used in the integrity of the subject when necessary.

Keywords: *Turkish-Greek Conflict, War, Diplomacy, Politics, Humour.*

Giriş

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren büyük güçler tarafından “*hasta adam*” olarak nitelendirilen Osmanlı İmparatorluğu, yüzyılın sonuna gelindiğinde eski gücünü yitirmeye başladı. Bu süreçten itibaren suni teneffüs yoluyla hayatta kalmaya çalışan İmparatorluk, XIX. yüzyıldan itibaren küreselleşen yenedünya düzenine uyum sağlayamadı. Bu duruma paralel olarak İmparatorluk, gerek batılı devletlerin gözünde gerekse altı asır boyunca kolları ile kucakladığı Müslüman olmayan milletlerin gözünde gücünü giderek kaybetti. Sürecin sonlarına doğru Müslüman olmayan milletler teker teker bağımsızlıklarını kazanma mücadelesine girişti. Bu siyasi mücadelenin ilk somut örneği 1829 yılında Yunanistan’ın bağımsızlığını kazanmak amacıyla isyan etmesiyle ortaya çıktı. Böylece İmparatorluk ilk kez 1829 Edirne Antlaşmasını imzalayarak Yunanistan’ın bağımsızlığını tanımış oldu.¹

1 Fahir Armaoğlu, *19.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914*, 14. Baskı, Tımas Yay., İstanbul, 2014, ss. 197-199.

XIX. yüzyılın ortalarından itibaren sık sık Yunanistan ile karşı karşıya kalan Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı sırasında karşı bloklar arasında yer almıştı. Savaş alanından yenik olarak ayrılan Osmanlı İmparatorluğu, 30 Ekim 1918’de Limni Adası’nın Mondros Limanı’na demir atmış Agamemnon Zırhlısı’nda bir mütareke imzalamıştı. Mondros Mütarekesi olarak bilinen antlaşma, Osmanlılar açısından bir ateşkesten ziyade Anadolu’da işgallere zemin hazırlamaya yönelik bir metindi. Mütarekenin 4., 5., 7. ve 24. maddeleri işgale zemin hazırlar nitelikteydi. Nitekim antlaşma içerisinde yer alan “Müttefiklerin, kendi güvenliklerini tehdit edecek herhangi bir durum ortaya çıkarsa, herhangi bir stratejik noktayı işgal etme hakkı bulunması”na² dair 7. maddesi, Müttefik Kuvvetlerin Anadolu’yu işgal etme plânlarını açıkça ortaya koymuştu. Nihayetinde 15 Mayıs 1919’da İzmir’in Yunanlar tarafından işgali kararı, bu maddeye dayandırılarak gerçekleştirilmişti. İşgal kararı, ilerleyen süreçte Batı Anadolu Bölgesi’nde büyük bir tahribata neden olurken, bölgede yaşanan olaylar silsilesi Türkler ile Yunanlar arasında büyük bir çatışmaya dönüştü. Türk – Yunan çatışması her iki toplumu savaş, siyaset ve diplomatik münasebetler ekseninde farklı boyutlarda karşı karşıya getirdi.

Bu çatışma dönemin Türk basınında geniş bir şekilde yankı bulmuş ve mücadelenin savaş, diplomasi ve siyaset boyutu mizah sütunlarında farklı içeriklerle dünya kamuoyuna sunulmuştur. Savaşın seyrine göre vaziyet alan Millî Mücadele’ye muhalif mizah basını, Türk – Yunan çatışmasının en çetin günlerini geçirdiği günlerde Türk İstiklâl Mücadelesine karşı görüşlerini mizah yoluyla son derece gür çıkarırken; Sakarya Meydan Muharebesi sonrasında zafere giden yolda, Türk ordusuna olan desteği arttırırken eleştirilerinden de vazgeçmişlerdi. Bu süreçte ulusal mücadeleye destek veren basın organlarında ise yoğun bir duygu ve heyecan yaşanmıştı. Bu düşünce ve duygular özlü fıkra yazılarının yanı sıra, karikatürlerde ve diğer sanat etkinliklerinde kendini bulmuştu.³

1. Türk – Yunan Çatışmasının Başlangıcı: İşgalden Cephe Savaşlarına Kadar Yaşanan Olayların Mizah Sütunlarına Yansıması

30 Ekim 1918’de imzalanan Mondros Mütarekesi’nin 7. maddesine dayanılarak Anadolu’nun çeşitli bölgeleri işgal edilmeye başlandı. XIX. yüzyıldan itibaren “Megali İdea” olarak adlandırılan büyük rüyalarına ulaşmak isteyen Yunanlar, Anadolu’nun Tacı olarak adlandırılan İzmir’i 15 Mayıs 1919’da işgal ederek emellerine ulaşmayı amaçladı. İşgal kararına paralel olarak

2 İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, Cilt: I, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2000, s. 12.

3 Fevzi Çakmak, “Aydede ve Karagöz Mizah Dergilerinde Türk Kurtuluş Savaşı”, *Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Millî Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu*, (02-04 Ekim 2012/Uşak), Cilt: 2, Yay. Haz. Arzu Güvenç- Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2014, s. 1113.

İzmir'deki yerli Rumlar şehri mavi beyaz renkli bayraklarla benzemiş hatta zerzevatçı beygirleri dahi mavi beyaza bürünmüş bir şekilde kentte dolaşırken⁴ bir taraftan da "Zito" çığlıkları kentin her yerinde yankılanmıştır. İzmir'deki yerli Rumların sevinç çığlıkları ve eylemleri, Türkleri mağdur ve çaresiz bir biçimde işgalleri seyretmeye itiyordu. İzmir'in işgali ve hemen sonrasında yaşanan olaylar, dönemin mizah sütunlarında Türk hâkimiyeti altında yaşamış olan yerli Rumların ve Balkan topraklarındaki Yunan halkının bir intikamı olarak gösteriliyordu. O dönemin İzmir Metropolit Hrisostomos işgal kararının ilahi bir görev olduğunu belirtiyor; Yunan askerleri ve halkını coşkulandıran konuşmalar yapıyordu. Hrisostomos tarafından sarf edilen nefret söylemleri Türk milletinin içinde derin yaralar açarken yaşanan travmatik olaylar halkın üzerinde elem, keder ve ıstıraba neden olmuştu. Ancak işgal gününü takip eden günlerde ilgili kararın haksız gerekçelerle verildiği üzerinde önemle duran Türk Millî Mücadele hareketinin önder kadrosu, işgallerin haksızlığı noktasında protesto telgraflarının çekilmesi, bu konuda Millî birlik ve beraberliğin güçlendirilmesi ve mitingler yoluyla halkın bilinçlendirilmesi konusunda hem fikir olmuşlardı. Dönemin mizah sütunlarında sıklıkla dile getirilen bu süreç, 21 Mayıs 1919 tarihli *Karagöz* mizah dergisinin Muhavere kısmında şöyle satırlara aktarılmıştı:⁵

"Hacivad- Osmanlı İzmir'i!.. Yaşayacak.

Karagöz- Neredesin be kaç saattir seni bekliyorum.

Hacivad- Nasıl kaç saat? On dakika evvel telefon ettin. Derhal koştum. Geldim.

Karagöz- Bir dakika bana bir saat gibi geldi. Bu zamanda, dakika geçirilmez!..

Hacivad- Ne var söyle!..

Karagöz- Nasıl ne var!.. İzmir'e Yunanlar el uzatmışlar, dünya yerinden oynadı. Görmüyor musun? Ben de ne bir yerde oturabiliyorum, durabiliyorum!..

Hacivad- Ben de senin gibiyim! Ne yapalım!

Karagöz- Nasıl ne yapacağız? Hazırlan be!.. Her tarafa telgraflar çekelim!

Hacivad- Her taraftan buraya telgraflar yağıyor. Sevgili İzmir'imizin kordon boyundan hem de kaldırımın bozuk yerinden bir taş bile söktürüp vermeyiz. Değil mi ki yabancılar İzmir'e ayak bassın da İzmir'i alsın!.. Şiddetle protesto ederiz. (Sansür)

Hacivad- Yahu yalnız ben elli altmış telgraf aldım.

4 Nail Moralı *Mütareke'de İzmir Önceleri ve Sonraları*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., (Yay. Haz.: Erkan Serçe), İzmir, 2002, s. 96.

5 *Karagöz*, 21 Mayıs 1919, s. 2.

Karagöz- Bana gelenler yüzü geçti. Biz de böyle her yere telgraflar gönderelim. Haydi, ben heybeyi, hurcu hazırladım. Sen de hemen hazırlan! Burada bir tellal çıkaralım. Allah ki bizi ve güzel İzmir'i sevenler arkamızdan gelsin diye halka ilan edelim. Çekeceğimiz telgraflarla da Arz-ı Rum'dan, Trabzon'dan Akdeniz sahiline kadar Allah'ı seven, bizi seven, güzel İzmir'imizi seven (sansür)

Hacıvad- Ne o sen ve ben hemen İzmir'e mi gidiyoruz?

Karagöz- Evet evet yüzbinlerce kişi İzmir'e gidelim. Şehre sığmazsak etrafında çadırlar kuralım!

Hacıvad- İzmir'e gidip ne yapacağız? Hukukumuzu her yerden muhafaza ederiz. Wilson Prensipleri 'ne dayandık adalet isteriz herkes gibi biz de protesto ederiz.

Karagöz- Ulan anlamıyorsun ben de Wilson Prensiplerini takviye etmek istiyorum ya!

Hacıvad- Anlamadım!

Karagöz- Nasıl anlamıyor musun? İzmir'e Yunan askerlerinin çıkarıldığını bilmiyor musun?

Hacıvad- Canım bilmiyorum olur mu? Hepimiz bunun için galeyanda değil miyiz?

Karagöz- İzmir'e Yunan askerleri çıkarıldı; fakat hükümet elimizde. Vali yine yerine oturdu; jandarmamız, polisimiz yerli yerinde! Ben demiyorum ki Yunanistan İzmir'i istemiyor. Almaya çalışmıyor, ele geçirmek için kendince ne mümkünse yapmıyor!..

Hacıvad- İş böyle ha hepimiz de bunu eseplerle, helecanlarla görüyoruz.

Karagöz- Bana bak! Benim bildiğim koca Wilson, prensiplerinden vazgeçmez! Bütün bizim gibi milletleri bu prensiplere bağlasın da tahlisiye aleti gibi bunlara yapıştırsın da sonra prensiplerini de bizleri de boğsun! Yok, yok bu olamaz, Yunanlılar da bunu anladılar! İş Wilson prensiplerine uydurmak istiyorlar.

Hacıvad- Hiç uyar mı?

Karagöz- Dinle beni! İzmir'e Yunan askerleri çıkarıldı, çıkarılıyor. Sonra denilecek ki: İşte Rumlar, Yunanlılardan, Yunanlılar Rumlardan... Bizim nüfusumuzu çıkarılan askerlerle beraber sayınız. Biz çoğaldık. İzmir bizim olmalı Wilson prensiplerine uydu mu?

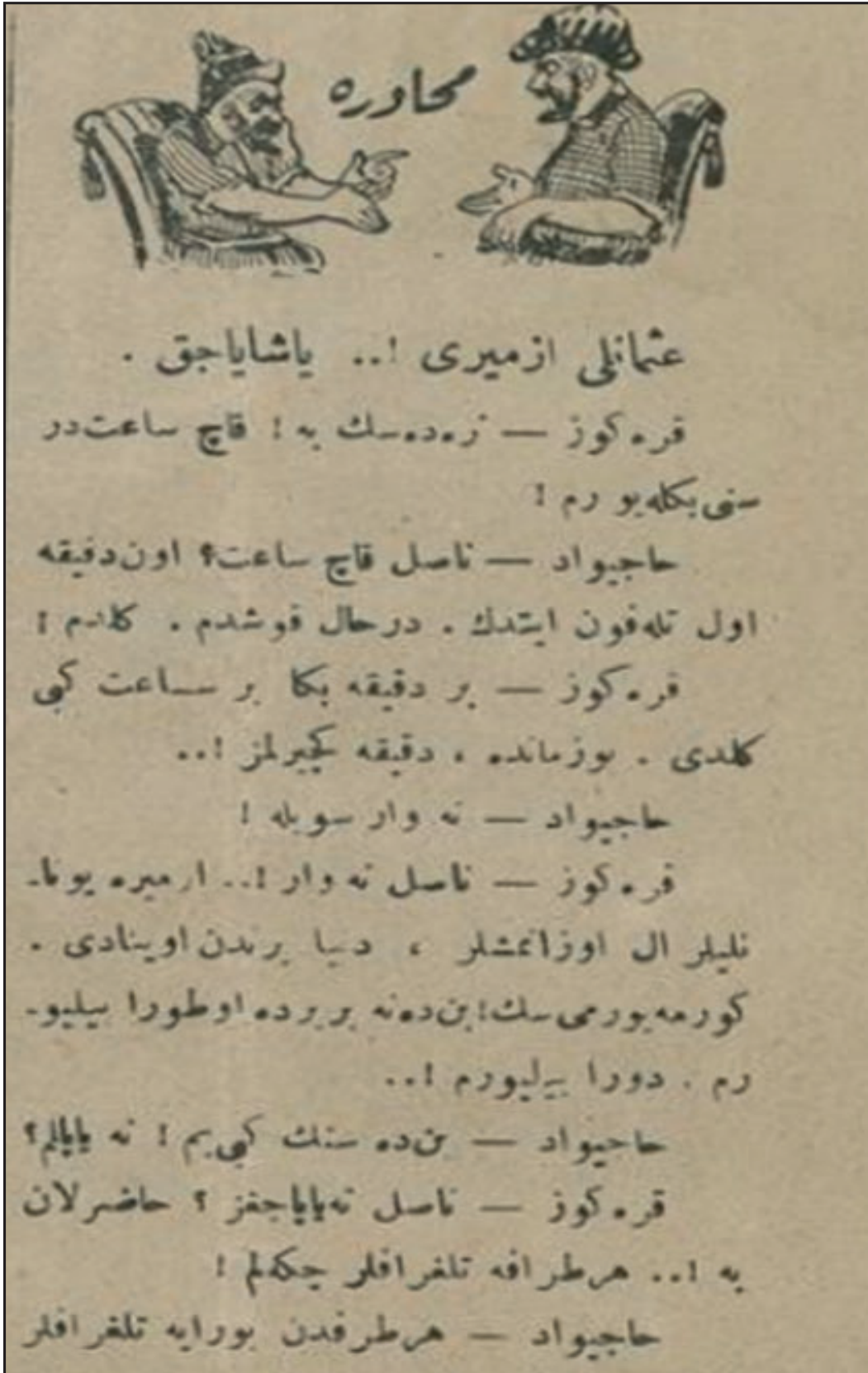
Hacıvad- Böyle şey olur mu?

Karagöz- İşte ben de diyorum ki biz de İzmir'e gidelim, İzmir'in nüfusunu kendi hesabımıza çoğaltalım.

Hacıvad- Fakat Karagöz'üm bizim nüfusumuz bir milyon iki yüz bin, Rumların iki yüz bin! Biz yine herhalde ekseriyetteyiz.

Karagöz- Sen beni dinle! (Sansür)"

Görsel –1

Karagöz mizah dergisi, İzmir'in işgaline karşı sessiz kalınmamasını ve protesto edilmesini isterken bir yandan da Wilson Prensiplerinin Yunanlar tarafından kendi emelleri doğrultusunda kullanılacağını belirtmekteydi. İşgal karşısındaki tutumu çok sert olan *Karagöz*'ün ülke topraklarından "bir taş bile verilmeyeceğini" belirtmesi Yunan işgali karşısında direniş gösterileceğinin açık bir sinyalini vermiş oluyordu. Nitekim mizah yoluyla savaş sırasında Türk siyasetinin ortaya koyduğu manevraları kamuoyuna sunan mizah dergileri, Batı Anadolu Bölgesi'ndeki örgütlenme arayışlarına dikkat çekerek bölgesel direniş çalışmalarına başlandığını duyurmaktaydı. Mizah penceresinden bakıldığında Efelerin Kuvâ-yı Millîye'nin temel taşlarını oluşturduğu ve bölgesel direnişi başlatarak Yunan askerlerine karşı faaliyetlerde bulunacakları açıkça ifade ediliyordu.

Görsel –2'de görüldüğü üzere *Diken* isimli mizah dergisinde "Efe" motifi kullanılarak İzmir'in işgalini izleyen günlerde Türk İstiklâl Mücadelesinin

Görsel –2

Kaynak: *Diken*, 31 Mayıs 1919, s. 1.

bölgesel örgütlenme çabaları tasvir edilmişti. Dergi, bölgedeki Efelerin işgali gerçekleştiren Yunan askerlerini avucunun içine alarak Yunan askerlerinin Türk Efesi karşısında sadece bir oyuncak olacağını belirterek alay eden bir kapakla yayın hayatına girmiştir. Dönemin mizah dergilerinin Batı Anadolu'da yaygın olan Efe figürünü birlikte çizerken verdikleri mesaj aslında doğrudan Yunan kralına idi. Krala verilmek istenen mesaj, işgal süreciyle birlikte Anadolu topraklarında Yunanlar tarafından yapılan mezalimin, giderken aynen kendilerine de yaşatılacağı yönündeydi.

Batı Anadolu'daki Yunan işgal sahası genişlerken Anadolu'daki protesto mitingleri ve telgrafları her geçen gün daha da artmakta ve Millî bilinç oluşturulmaktaydı. 19 Mayıs'ta Fatih'te ve 20 Mayıs'ta Üsküdar'da düzenlenen mitinglere halkın büyük katılım sağladığını sütunlarına taşıyan *Karagöz*, Türk milletinin istiklâline âşık bir ulus olduğunu ve kendisine biçilen esareti asla kabul etmeyeceğini tertip edilen protesto mitingleriyle açıkça ortaya koyuyordu. Dergi sütunlarında bu konudaki görüşlerini şöyle ifade ediyordu: “*Bu bir iki gün içinde gözlerime ne uyku giriyor ne de bir yerde bir dakika rahat ve huzur buluyorum. Fatih'teki muazzam mitinge gittim yüreklerim kabardı kendimi bir aslan kadar kuvvetli buldum. Üsküdar'daki büyük mitinge fırladım kendimi de oradaki binlerce kadın, erkek kişilerin her birini de birer kahraman gördüm. Türk'ün ahını almamalı! Türk'ün hakkına dokunulmamalı! ... Fatih mitinginde İzmir'e tecavüzün kalbimizde hâsıl ettiği teessürün galeyân ettiğini, kadın ve erkek Türk'ün ahı semalara eriştiğini Türk'ün hakkını nasıl istediğini görünce, kendi kendime hem kükredim hem de işte bir millet böyle hakkını istemeli dedim.*”⁶ Dergi bu yönüyle İzmir'in işgaline karşı halkı bilinçlendirmeye çalışılmakta ve eğer gereken tepki gösterilmez ise işin İzmir'in işgali ile sınırlı kalmayacağını ve Anadolu'da daha fazla felaketin yaşanabileceği söylenerek halkın işgallere karşı tepkisini sıcak tutmaya çalışılmaktaydı.

Bu dönemde halkın işgallere karşı sert bir direniş göstermemesi için Anadolu'ya 'Nasihât Heyetleri' adı altında grupların gönderildiği de bilinmekteydi.⁷ Bu nasihat heyetleri ile ilgili bir yazıda; “- *Yahu! Anadolu'ya İstanbul'dan nasihat vermek için heyetler gidiyormuş. Halka verir talkımı kendi yutar salkımı*”⁸ şeklindeki ifade ile İstanbul Hükümeti'nin işgallere karşı tavrı iğnelenmekteydi.

Dönemin siyasi otoritesinin zayıf olmasının yanı sıra ülkenin büyük güçler arasında nasıl paylaşılacağı, bu paylaşım sonrasında kurulacak yönetim biçimleri vs. gibi iç meseleler de mizah sütunlarında yer alan önemli konular arasındaydı. Örneğin işgal günlerinde manda ve himaye konusu tartışılan en önemli gündem maddeleri arasında yer alıyordu. Öyle ki *Karagöz* mizah dergisinin 1193 numaralı sayısında “*Manda ve Himaye Meselesi*” Muhavere

6 *Karagöz*, Numara: 1173, 24 Mayıs 1335/1919, ss. 2-4

7 Nasihat Heyetleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz.: Mevlüt Çelebi, *Heyet-i Nasiha- Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri*, Akademik Kitapevi, İzmir, 1992.

8 *Karagöz*, Numara: 1192, 2 Ağustos 1919, s. 4.

köşesinde “*Hangi Mandayı Beğenirsin*” başlığı altında tartışılmakta ve “*Türk milletinin kabul edeceği tek mandanın süt veren bir hayvan olabileceği*” sözüyle manda konusuna olan yaklaşım alaycı bir şekilde eleştirilmekteydi.⁹ Bu cümleler ile Türk milleti üzerinde asla ve asla başka bir devletin himayesinin söz konusu bile olamayacağı düşüncesi verilmektedir. Millî Mücadele’nin öncü kadrosunun düşüncelerine paralel olarak *Karagöz* mizah dergisi de manda ve himaye meselesinde İstanbul Hükümeti’nin görevini yapmadığını, bu durumun milletimizi esir gibi göstermekte olduğunu düşünüyor ve bu konudaki hassasiyetlerini kamuoyuna aktarıyordu.

Havza ve Amasya genelgelerinin yayımlandığı bir dönemde Anadolu’daki işgallere, manda ve himaye fikirlerine karşı çıkmak amacıyla toplanan Millî kongrelerin hareketli günleri de mizah sütunlarında yer alan konular arasındaydı. Başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Türk Millî Mücadele’sinin önde gelen isimleri İstanbul Hükümeti’nin görevini yerine getiremediğini, dolayısıyla mevcut siyasi yönetimin Türk milletini esaret altına getirdiklerini düşünmekteydi. Bu düşüncelerden hareketle manda ve himaye fikirlerini reddeden, vatanın ve milletin geleceğinin tehlikede olması nedeni ile bölünmez bir bütünlüğe sahip olan toprakların geleceği için Erzurum ve Sivas illerinde kongreler toplanmıştı. Ancak birçok bölgede ilk yaklaşımlar olumsuzdu. Manda ve himaye taraftarlarının Türk İstiklâl Savaşı’nın başarılı olabileceğine dair görüşleri oldukça zayıftı. Onlara göre, Türk İstiklâl Mücadelesi başarısız olacaktı; bu sebeple büyük devletlerden birisinin manda yönetimi altında yaşam hakları sürdürülebilirdi.¹⁰ Ancak Millî Mücadele hareketinin gerek büyük güçlere gerekse onların Anadolu’daki projelerinin uzantılarına karşı verdiği kararlı mücadele ve cephede aldığı başarılar, değişim rüzgârlarını da beraberinde getirecekti. Nitekim benzer refleksleri basın organlarında da görmek mümkündür.

Cephe savaşlarına kadar mizah dergilerinin Türk İstiklâl Savaşı’na şüphe ile baktığını söylemek yanlış olmaz. 27 Eylül 1335/1919 tarihli 1208 numaralı sayının Muhavere kısmında “*Alçak Ocağılara Uymayalım*” başlıklı yazı ile Millî Mücadele hareketinin başarılı olabilmesi olumsuz olarak görülmekteydi.¹¹ Dergide “*Ocağılar*” olarak kastedilenin İttihat ve Terakki Cemiyeti olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim dönemin mizah sütunlarında ülkenin bu duruma gelmesinde İttihatçıları suçlu gören halkın İttihatçı çevrelere karşı aşırı bir şekilde kin duygusu beslediği ve padişahın otoritesini zedeleyen bir hareket olarak gördüğü nakledilmiştir.

9 *Karagöz*, Numara: 1193, 6 Ağustos 1335/1919, s. 4.

10 Yağmur Rahşan Uzunpınar, “Millî Mücadelenin Mizah Cepheleri”, *Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 2020, s.75.

11 *Karagöz*, Numara: 1208, 27 Eylül 1335/1919, s. 2.

Görsel —3

"Karpuz Oğlu : Sana baba nasihati

Oğlum : Ocakçuların tatlı sözlerine sakın aldanma, inanma, kanma!"

Kaynak: *Diken*, Numara: 42, 31 Ocak 1920, s. 5.

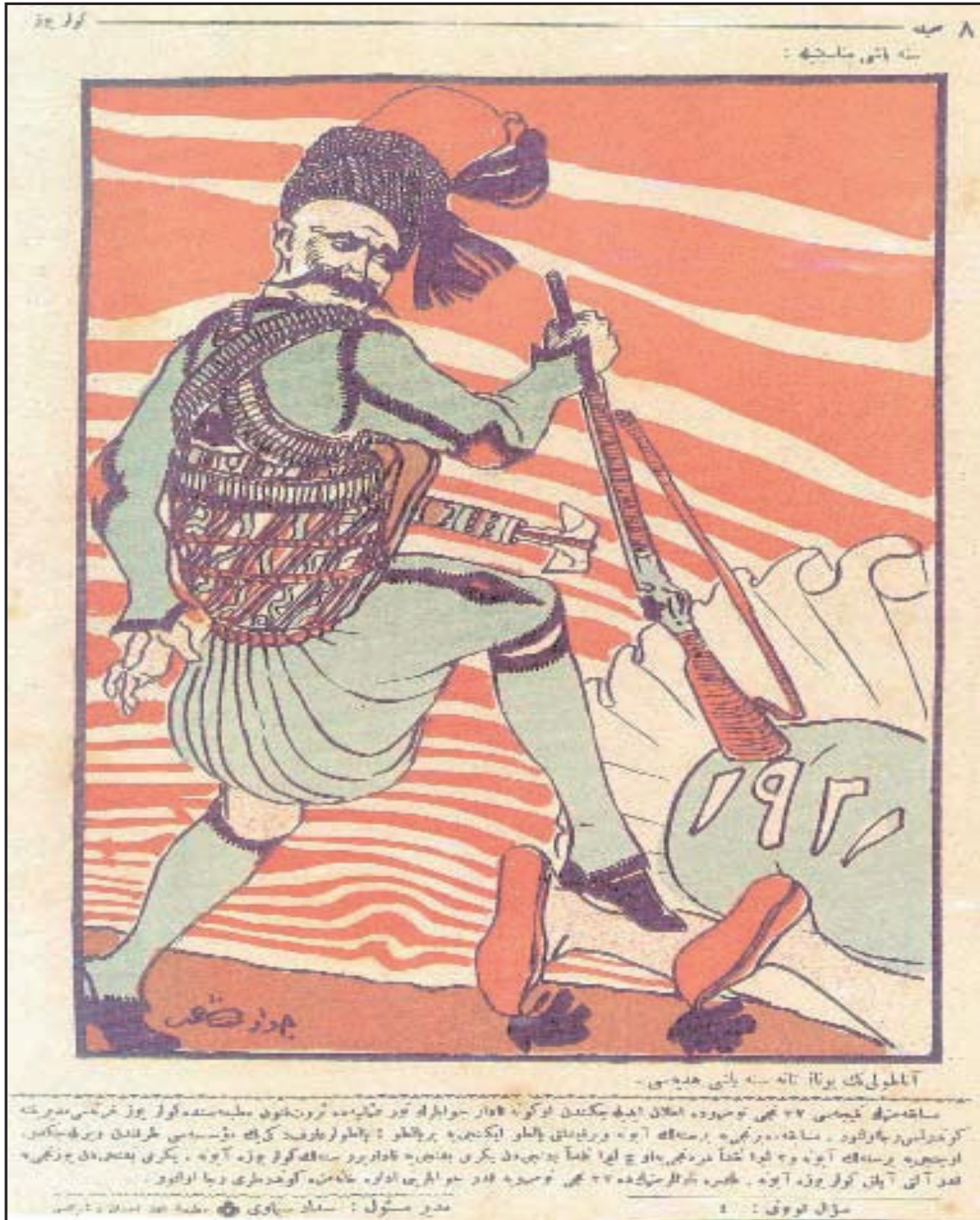
Mütareke döneminde İstanbul basınının muhalif kanadı denilince ilk akla gelen isimlerden birisi, Millî Mücadele hareketine karşıt görüşleriyle bilinen Ali Kemal'dir.¹² İşgal döneminde Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına muhalif bir tavır sergileyen Ali Kemal'in yazı, eleştiri ve uygulamaları Görsel – 3'te "Karpuz Oğlu" olarak betimlenmiştir. Zaman zaman kendisine karpuz, lahana, pırasa gibi sebze isimleri takılan Ali Kemal sık sık bu meyve ve sebze isimleri ile anıldığı için *Diken* adlı mizah dergisi bazı yakıştırmalar yoluyla kendisini eleştirmiştir. Dergi, Ali Kemal'e bazı yakıştırmalarda bulunarak İttihat ve Terakki üyeleri başta olmak üzere Manda ve Himaye fikrini savunanların Millî Mücadele hareketine yönelik sert yaklaşımlarına kanılmaması gerektiği üzerinde durmuş; bu eleştirilerin yakışsız olduğunu vurgulamıştır. Bu yakıştırmalar *Güleryüz* ve *Karagöz* dergilerinde de sık sık tekrarlanan konular arasında yer almıştır.

2. Sakarya Meydan Muharebesi'ne Kadar Yaşanan Olayların Mizah Sütunlarına Yansıması

Cephe savaşları başladığında Türk ordusunun başarıları muhalif gazetelerin ve gazetecilerin Millî Mücadele'ye yönelik tavırlarının değişmesinde önemli ölçüde etkili olmuştur. Cephede alınan başarılar birçok gazete ve dergiyi yazım politikalarında değişikliğe yöneltmiştir. Bu durum incelenen mizah dergilerinde sıkça kullanılmıştır. Özellikle 1921 ve 1922 yıllarında Millî Mücadele hareketinin başarıları çoğaldıkça Millî Mücadele yanlısı dergiler muhaliflere daha çok saldırmaya başlamıştır. Bu dönemde Ali Kemal ve Refik Halit (Karay) üzerinden giden karikatürlerin arasına Yunan Kralı, Başkomutanı ve Başbakanının da karikatürleri girecek hatta açık açık ve sık bir şekilde çizilemeyen Mustafa Kemal Paşa, dergi kapaklarını süsleyecektir. Ayrıca Türk İstiklâl Savaşı'nın fitilinin ateşlendiği sıralarda her ne kadar muhalif bir kesim ya da bu mücadeleye karşıt olan kesimler olsa da Yunan işgaline ve zulmüne karşı halk birlik ve beraberlik içinde olmuş ve orduya destek vermiştir. Dönemin mizah dergileri incelendiğinde "vatan sevgisi" denilince akla gelen ilk figür olan "Efe" olgusu ile karşı karşıya kalınır. Tıpkı Mondros Mütarekesi ve İzmir'in işgalinden sonra karşılaşılan efe figürü Sakarya Meydan Muharebesi'nin kazanılmasından sonra da sıklıkla kullanılan mizahi karakterler arasındadır.

12 Çakmak, a.g.m., s. 1120.

Görsel –4

“Senebaşı münasebetiyle Anadolu'nun Yunanistan'a sene başı hediyesi.”

Kaynak: Gülleryüz, Numara: 34, 22 Kanunuevvel 1337/1921, s. 8.

İlk olarak 1920 yılı içerisinde gerçekleşen I. İnönü Savaşı, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Hükümeti tarafından kurulan düzenli ordunun ilk savaşı idi ayrıca ordu iki ateş arasında kalmıştı. Bir yandan Yunanlar ile mücadele edilirken diğer yandan düzenli orduya katılmak istemeyen Çerkez Ethem'in isyanı ile uğraşılıyordu. Bu durumla ilgili Karagöz dergisi bir karikatür yayımlanmıştır.

Görsel –5'te ifade edilmek istenen iki rüzgârdan kasıt Yunan saldırısı ve Çerkez Ethem isyanıdır. *Karagöz* dergisi bu ikisinden birinin alt edilmesini ve Türk ordusunun rahatlamasını istemektedir. Dönemin ünlü isimleri olan Halide Edip, Hamdullah Suphi, Yunus Nadi gibi isimlerin ağzından Anadolu ile ilgili şiirler yazılırken, Anadolu başarısını bekleyen *Karagöz* uzun zamandır zafer yolu gözlediğini ve Anadolu'nun tüm vatanı kurtaracağını lâkin şartların daha da olgunlaşması gerektiği mesajı veren karikatürler çizmekten de geri durmamıştır.

Görsel –5

Hacivad- “Yine iki rüzgâr arasına düştük Karagöz! Bu çalkantıda batmazsak çok şükür! Baksana hem şarktan esiyor hem Garbden!”

Karagöz- “Ne yapmalı bilmem ki, bari ikisinden biri alt olsa da biz de akıntıya kapılıp limana girsek.”

Kaynak: *Karagöz*, Numara: 1340, 15 Ocak 1921, s. 1.

10 Ocak 1921 tarihinden itibaren Yunan kuvvetlerinin gücünün kırılmasına paralel olarak halkın Millî Mücadele'ye olan güven duygusu daha da artmıştır. Özellikle Sakarya Meydan Muharebesi'nin zaferle sonuçlanması ve Türk ordusunun savunma durumundan taarruza geçmesi, gün geçtikçe Millî Mücadele hareketine karşı duyulan sempati ve inancı ateşlemiştir. Bilhassa 1921 yılının sonları 1922 yılının başlarından itibaren bu inanç ve kararlılığın somut örnekleri mizah penceresinde kendisini açıkça kendini göstermektedir. Nitekim mizah sütunlarında Türk ordusunun zafere ulaşacağı; buna karşılık Yunan askerlerinin ise geldikleri gibi gideceğine inanılmakta ve karikatür çizimlerine yansıtılmaktadır.

Görsel –6'da yer alan karikatürde ifade edildiği gibi İkinci İnönü Zaferiyle birlikte alınan başarılarından sonra *Âyine* dergisi Konstantin'e karşı "Çorbacı" nitelendirilmesinde bulunarak hem Papulas hem de Konstantin'i eşek ve katır gibi hayvanlara benzetmiş ve Anadolu'daki maceralarını alaycı bir şekilde eleştirmiştir. Nitekim aynı günlerde İtalyanların ve Fransızların işgal ettiği bölgelerden ayrılması, Sakarya Savaşı sırasında Yunan ordusunun geri çekilmeye başlaması ve bu durumun neticesinde gelen başarılar üzerine

Görsel –6

"Zeybek: Çorbacı elindeki defneyaprağı iyi ama arkadaki kuyruk ne olacak?"

Kaynak: *Âyine*, Numara: 21, 21 Kanunusani 1338/12 Ocak 1922, s. 4.

hem halkın hem de ordunun morali yerine gelmişti. Görsel –6’da verilen karikatürde büyük zaferin ayak seslerinin duyulduğu ve Yunanistan’ın bu macerada kıvrandığı sıralarda düşmana güvenmeyen bir zeybeğin “Çorbacı” olarak nitelendirdiği ve Konstantin’i şeytan olarak betimlediği görülmektedir. Zeybeğin elindeki defneyaprağı ise “zaferi” temsil etmektedir. Karikatür, kısaca Konstantin’in Anadolu üzerindeki şeytani hedeflerinden henüz vazgeçmediğini temsil etmektedir.

Nitekim İnönü Savaşlarının ardından Türk tarafının 8 Nisan 1921’de Refet (Bele) Paşa komutasında başlattığı Aslıhanlar Dumlupınar taarruz girişimi, 12 Nisan 1921’de başarısızlıkla sonuçlanınca Yunanlara ümit vermiş olacak ki daha büyük bir savaş hazırlığı içine girmişlerdir. Ancak bu başarısız taarruz girişimi bile dergilerin heyecanını ve coşkusunu düşürmemiş; mizah sütunlarında ısrarla İzmir’in Türk kalacağı ve Türk milletinin İzmir’i vermeyeceği yinelenmiştir. Yunan propagandacılarının Avrupa’da yalan haberler yayımladıkları, İnönü’de Yunanların geri çekilirken 600 Türk askerini esir aldıkları gibi haberlerin uydurma olduğu şeklinde yayınlar yaparak Yunanların beynine girip oraya bakılması gerektiği vurgulanmıştır. Çünkü Yunanlar, “*neye baksalar sekiz defa şaşış gibi yüzü bin, bini milyon, parke taşını dev aynası, Efzon askerini öküz, Girit jandarmasını camış, kralı deve, Venizelos’u kapı tahtası gibi*”¹³ görmektedir. Yunanlar Türklere ait olan şeylere de gözünü çevirdiği zaman da “*süvariye çekirge, piyadeyi karınca, Mustafa Kemal Paşa’yı yecuc mecuc*” görmektedir denilerek, Yunan ordusunun Türk tarafını çok küçümsediği belirtilir ama ardından Karagöz şunu da ekler: “*Fena değil. Bu gidişle biz değil, onlar zarar görecek! Bak o yecüc mecücler, o karıncalar, çekirgeler sana ne iş edecek.*”

Görsel –7’de görüldüğü üzere pehlivan ile Yunanlı asker arasındaki farka vurgu yapan karikatür, erkeklik ile güzelliği birleştirmiştir. Yunan askerleri cılız, biçimsiz, kılsız ve çirkin iken Türk pehlivan onu tek eliyle havaya kaldıracabilecek kadar güçlü ve heybetlidir. Hem kendisi hem de açıklama yaptığı dostları son derece gür sakal ve bıyıklara, kaslı vücuda sahiptirler. Seyirci olan erkeklerin Türk pehlivanı kendilerinden geçercesine seyretmeleri, şu bakışları ve uzun kirpikleri dikkati çekmektedir. Seyircilerin kıyafetlerinden de anlaşılacağı üzere ise bu ekip Millî Mücadele’ye destek veren Asya ülkelerini temsil etmektedir. Böylece efe figürü yanında pehlivanlarında Yunan askerine karşı olduğu ve Türk Millî Mücadele’sine destek veren milletlerin de kalbinin Türk askeri ile birlikte attığı anlaşılmaktadır.

Yunanistan’da Birinci Dünya Savaşı çıktığında tahtta Konstantin oturuyordu lâkin kendisinin Alman hayranlığı vardı ve Konstantin savaşta tarafsız kalmayı seçmişti. Ancak kendisini Megali İdea’nın temsilcisi olarak gören Venizelos tam tersini düşünüyor ve İtilaf gurubunun savaşı kazanacağına inanıyordu. Savaş esnasında Kral Konstantin tahttan indirilmiş oğlu Aleksandr

13 Karagöz, Numara: 1371, 4 Mayıs 1921, s. 2.

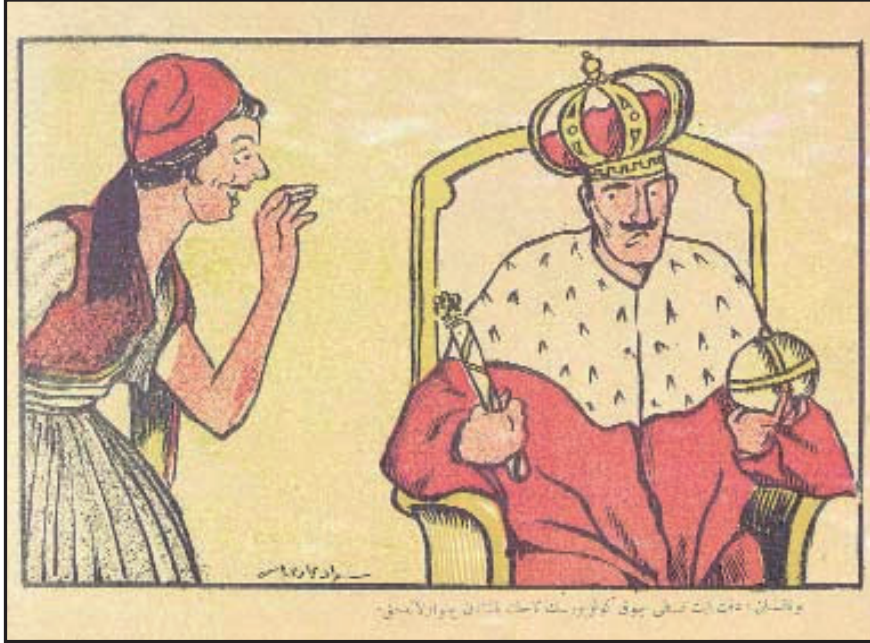

Görsel –7

Koca Türk: “-Muhterem seyirciler, huzurunuzda bu kosti kikirik ile boy ölçüşmeğe adeta teeddüb idiyorum. Fakat madem ki bu soytarı ısrar idiyor, ister istemez, ona dersini virmekleğim.”

Kaynak: *Güleryüz*, 8 Haziran 1338/1922, s. 1.

tahta geçmiş ve Venizelos başkan olmuştu. Bu dönemde Yunanistan savaşa katılmış sonrasında ise Anadolu'yu işgal süreci başlamıştı. Kral 1920 yılının sonlarında bir maymun ısırığı sonucu ölmüştü.¹⁴ Kral Aleksandr'ın hayvanlara ve özellikle maymunlara ilgili olması Diken dergisi tarafından birkaç defa konu edinilmiş, 67 numaralı sayıda: " Yunan kralı payitahtı Atina'nın ismini değiştirerek (Pitikapolis) yani maymunlar şehri namını verecek ve saray-ı kralının en büyük salonuna bir maymun heykeli rekzettirecektir"¹⁵ denilmiştir. Kralın maymunlara olan fazla ilgisi ile alay edilmiştir. Nitekim kral maymun ısırığı sonucunda enfeksiyon kapıp ölünce ülke seçim sürecine sürüklenmiş; Venizelos ise Megali İdea'ya büyük hizmetler verdiğini düşünerek seçime gitmiştir. Kendisi Aleksandr'ın kardeşi olan Paul'u tahta geçirmek istese de muhalifler Konstantin'i desteklemiştir. Seçimler sonunda Yunan halkı ne Megali İdea'yı ne de Venizelos'un hizmetlerini göz önünde bulundurmayarak Konstantin'i kral olarak seçmiştir.¹⁶ Türk mizah dergilerinin Anadolu'daki çatışmanın yanı sıra Yunanistan'ın iç siyasetine merak duyduğu ve iç gelişmeleri yakından takip ederek ilgili haberleri sütunlarına taşıdığı da görülmektedir. Öyle ki Konstantin ile Venizelos arasındaki durumun 1920 yılında Türk mizah dergilerine yansımaları ve Konstantin'in tahttan indirilmesinin an meselesi olduğu tasvir edilmiştir.

Görsel –8

"Yunanistan: Dikkat et Kosti, çok güllüyorsun, tacın başından yuvarlanacak."

Kaynak: *Diken*, Numara: 65, 17 Kanunuevvel 1336/1920, s. 5.

14 Michael Llwellyn Smith, *Anadolu Üzerindeki Göz*, (Çev. Halim İnal), Hürriyet Yay., İstanbul, 1978, ss. 151-155.

15 Uzunpınar, *a.g.t.*, s. 110.

16 Uzunpınar, *a.g.t.*, s. 110.

Birinci İnönü Savaşlarının ortaya çıkışı sebebi Yunan siyasetinde gündemi belirleyen en önemli gelişmeler arasında yer alıyordu. Öyle ki konuyu ele almış olan Yunan kurmay subaylarından Spiridonos'a göre, Yunan ordusunun seçimlerden önceki Savaş Bakanlığı'nın devam edip etmediği konusunda şüpheleri olduğu bilinmekteydi.¹⁷ Yunan ordusundan firar edenlerin, ordudaki görevini sürdüren arkadaşlarını etkilemesinden korkulması, söz konusu dönemdeki küçük rütbelere sahip olan subayların görev bilinci konusunda Yunan yetkililerinin kafasında sorular oluşturmaktaydı. Bu durumlar göz önüne alındığında hem Türk ordusunun denenmesi hem de yeni atanmış Yunan komutanların denenmesine yönelik Türk ordusu tarafından bir keşif taarruzu gerçekleştirilmiştir. Bu keşif taarruzu gerçekleşirken yani yeni kurulan düzenli ordu, hem Bursa hem de Uşak cephesinden iki ateş arasında kalmış durumdayken aynı zamanda da düzenli orduya katılmak istemeyen Çerkez Ethem isyanı ile de uğraşmaktaydı.¹⁸ Ayrıca daha önceki kısımlarda belirtildiği gibi Ali Kemal'in zaman zaman Millî Mücadele'ye olan tutumları değişiklik göstermekteydi. İşte bu tutum değişikliğini Karagöz es geçmemiş ve aşağıdaki şiiri yayımlayarak bu değişikliği yansıtmıştır: "*Vay Mumcuzâde ne çabuk döndün, Delikli mum gibi eridin söndün, Hem önden hem arkadan nasıl göründün, Boraya tutulmuş fırıldak gibi!*"¹⁹

Ali Kemal gibi isimlerin taraf değiştirmesi sadece *Karagöz*'de değil *Diken* dergisinde de eleştirilmişti. Nitekim ilk dönemlerde Kuvâ – yı Millîye'yi eşkıya ordusu gibi gören muhalif isimler, bir anda alınan başarılarla paralel olarak taraf değiştirmişlerdi. Ayrıca düzenli ordunun ilk zaferi siyasal ve diplomatik olarak da başarılar getirmişti. İnönü zaferinin ardından İtilaf devletleri Sevr Antlaşması'nın aşırılığını anlamış olacaklar ki Türk temsilcilerinin de katılabileceği bir konferansı Londra'da düzenleme kararı almışlardı.²⁰ Türk temsilcilerin de katılabileceği bu konferans Türk mizahının sütunları arasında da yerini almıştı.

Görsel – 9'daki kapının üzerindeki "*21 Şubat*" yazısı, toplanacak olan Londra Konferansı'na gönderme yaparken, uzun zamandır beklenen barışın kapısı olabileceği gibi haksız işgallerin ve Türklerin ıstırabının dinmesinin anlatılabileceği bir ortam olarak görülmüş ve kamuoyuna sunulmuştu. Yine aynı sayının Muhavere kısmında ise Karagöz ve Hacivat, sisli havaların geride kaldığından ve Şubat'ın uğurlu geldiğinden bahsederek geriye bir tek Mart ayının kaldığından ve malum olanın '*Mart içeri pire dışarı*' cümlesindeki gibi olduğunu vurgulamaktadır. Yani Mart ayı gelince pire olarak nitelendirilen işgalcilerin yurttan kovulması beklentisinin olduğu görülmektedir. Hacivat'a göre, artık Türklere gün doğmuştur ancak Karagöz'e göre o güneş henüz bizi

17 Nilüfer Erdem, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı 1919-1923*, 3. Baskı, Derlem Yay., İstanbul, 2017, ss. 311-312.

18 Uzunpınar, *a.g.t.*, s. 113.

19 *Karagöz*, Numara: 1342, 22 Ocak 1921, s. 3.

20 Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, 17. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2013, s. 166.

Görsel –9

“Hacıvad- Çok şükür. Nihayet kapı açıldı Karagözüm, vakti saati gelse de içeri girip derdimizi anlatsak.
Karagöz- İş zaten bu kapıda idi. Merak etme bir kere o masaya oturalım, çıkarken, karşıki kapıyı da açtık
mu kendimizi bizim bağda buluruz.”

Kaynak: Karagöz, Numara: 1345, 2 Şubat 1921, s. 1.

Görsel –10

“Hacıvad- Vah Karagöz vah, bu ne hal böyle yüzün, gözün karışmış yahu!
Karagöz- Ne olacak, iki evlatla başa çıkılır mı? Hangisinden vazgeçesin. Gece gündüz bu ikizlerin derdinde
uykusuz kala kala bu hale geldim.”

Kaynak: Karagöz, Numara: 1348, 12 Şubat 1921, s. 1.

Görsel – 11

Karagöz: “Ha paşam az daha himmet et de yol üstündeki şu yabancı otların kökü kazınsın!”

Kaynak: Karagöz, Numara: 1362, 2 Nisan 1921, s. 1.

ısıtacak kadar yükselmese de Anadolu Hükümeti’nin Türkler için çalıştıkça, hakikat güneşinin de yükseleceğine inanılmaktadır.

Bu süreçte İtilaf devletlerinin hem Ankara Hükümeti’ni hem de İstanbul Hükümeti’ni konferansa davet etmesi Türk siyasetinde yaşanan tartışmaları ortaya koymasından önemlidir. Dönemin mizah sütunlarında yankı bulan bu gelişme, mizah dergilerinde eleştirel bir şekilde sunulmuştur. Her iki hükümetin davet edilmesinin çift başlılık yaratacağını düşünen ve birlikten güç doğacağını; her iki hükümetin ayrı olarak görülemeyeceğini düşünen Karagöz bu durumu ise aşağıdaki görsel ve cümlelerle özetlemiştir.

Londra’da yapılan diplomatik görüşmeler neticesinde 1358 numaralı Karagöz dergisi Muhavere kısmında, Londra’dan gelen Karagöz’e, Hacivat bize ne hediyeler getirdin diye sorunca Karagöz de Yunan (Atina) pamuğu, İtalyan makarnası ve ordumuzun rüştü ispatı şeklinde karşılık verir. Hacivat asıl beklediği hediyeler olan İncir ve Edirne kaşarını sorar ki aslında buradaki maksat konferans neticesinde inciri ile meşhur İzmir’in, kaşar peyniri ile

meşhur Edirne'nin kurtulup kurtulmadığıdır. Ancak Karagöz karşılık olarak üzüm vaktine biraz daha vakit olduğunu ve yaz mevsiminin beklenmesi gerektiğini söyleyerek devam edecek olan mücadelenin sinyalini verir.²¹ Nitekim Londra'daki diplomatik görüşmelerin ardından Yunan ordusunun ikinci kez giriştikleri taarruz sonucunda aldığı yenilgi, *Karagöz* mizah dergisinde aşağıdaki şiirle anlatılmıştır: "*Yunancıklar durup durup azdılar, Bu sefer de kuyularını kendileri kazdılar, Biz onları Dömeke 'den tanırız ya, nitekim Oldubitti kiryalar hep kaz oğlu kazdılar!*"²² Yunan ordusunun İkinci İnönü zaferinden sonra geri çekilmeye başlaması üzerine yaşanan gelişmeler mizah tasvirlerinde yer bulmuştur.

Görsel –11'de ifade edildiği gibi *Karagöz* dergisinde yabancı otlar şeklinde tasvir edilen Yunan ordusudur ve onların kökünü kazıyacak olan kişinin de Gâzi Mustafa Kemal Paşa olduğu görülmektedir. 1921 yılının bu aylarında *Karagöz* bu cesur çizimleri dergide yayımlamaya başlasa da dönemin sansürü kendini hep hissettirecektir.

İkinci İnönü Muharebelerinde alınan başarıdan sonra yayınlanan karikatürlerde genel olarak, Yunan Ordusu'nun artık kendi ülkesine gönderilmesinin zamanının geldiğine işaret edilmiş, Mustafa Kemal Paşa'nın Yunan işgal kuvvetlerinin komutanı Papulas'ı güreş müsabakasında çok zor durumda bıraktığı vurgulanmış, daha da ötesi Galata Köprüsü'nde, işgal kuvvetleri zabiti bizzat "*Mustafa Kemal kartpostalları*" ile korkutulmuştur. Türk kuvvetlerinin Yunanlıları iki defa yenilgiye uğratması Türk milletinin moralini yükseltirken, sahada alınan başarılar Yunanlılar başta olmak üzere onların en önemli destekçisi olan İngilizleri endişelendirmiş, bu durum Yunanlıların Anadolu'dan çekilmelerine değil, bütün imkânlarını kullanarak yeniden saldırmalarına sebep olmuştur.

İkinci İnönü zaferinin getirdiği umut ve coşkulu heyecan uzun süre devam etmiş Kütahya–Eskişehir muharebelerinin yenilgisi sonrası moral bozukluğu yaşansa bile orduya olan bu inanç ve umut kendisini şiirlerde ve yazılarda hep hissettirmiştir. Nitekim Anadolu'daki orduya "Millî ordu", askerlere ise "Kahraman" yakıştırmaları yapılmaya başlanmış ve geri çekilen Yunan ordusuna alaycı bir şekilde yaklaşılır olunmuştur. Kral Konstantin, Venizelos ve Yunan ordu komutanı Papulas ile de sık sık alaycı ifadeler kullanılmıştır. *Karagöz* dergisi Papulas'a geri çekilmesinden ötürü "Ricatlü" unvanı da verilmiştir.²³

Genellikle kalpaklı bir şekilde tasvir edilen Mustafa Kemal Paşa'nın yanında duran *Karagöz* adeta Millî Mücadele'ye verdiği desteği resmetmektedir. "*Geri dönüşleri*" çoktan öğrenen Yunan ordusunu Atina'ya göndermesini istemektedir. Türk süvarilerinin nefes aldırmadığı Yunan ordusuna Ankara

21 *Karagöz*, Numara: 1358, 19 Mart 1921, s. 2.

22 *Karagöz*, Numara: 1361, 30 Mart 1921, s. 2

23 Uzunpınar, *a.g.t.*, s. 130.

Görsel –12

*Köprü üzerinde Mustafa Kemal Paşa'nın kartpostalları
– Çok bakma hemşeri rüyana girer!*

Kaynak: *Güleryüz*, 26 Mayıs 1921, s. 1.

havasının, ayazının yaramayacağını sık sık tekrarlatan dergi, meşhur Ankara balının da onların yiyeceği türden olmadıklarını, Ankara'yı asla ele geçiremeyeceklerini ve geldikleri yere geri döneceklerini ifade etmektedir. Dergi, bunun da ancak ve ancak Mustafa Kemal Paşa tarafından başarılacağına dair umutlarını sütunlarına taşımıştır. Askeri başarıları takip eden *Karagöz*, uzun bir süredir beslediği umutlarını önceden görmüş gibidir. Zira 9 Eylül 1922'de Yunan'ın denize dökülmesi, *Karagöz* dergisinin büyük umutlarla beslediği sempatinin somut bir örneğini teşkil etmektedir.

Mizah sütunlarında da görüldüğü üzere Yunan ordusunun denize döküleceğini belirten karikatürler çizilmeye başlanmıştır. Mizah dergileri etek giyen Yunan Efzon askerlerini sık sık alaycı şekilde nitelerlerken onları "fistanlılar" diyerek de küçümsemektedir. Hatta Konstantin ve Gunaris'in ağzından şiirler yazılarak İnönü Muharebesi'nin Yunan ordusunu bitirdiği, askerler ve ordu için nakit paranın kalmadığı da belirtilmiştir. Çizilen karikatürlerde, kaçan Yunan ordusuyla kendi kumandanları ağzından söylenen sözler ile de alay edilmiş, İnönü zaferlerinin getirdiği özgüven sonucu Yunanistan'ın İtilaf devletlerinin özellikle de İngiltere'nin kuklası olduğu vurgulanmıştır. Yunan ordusu alaycı ifadelerle nitelenirken Gâzi Mustafa Kemal Paşa ve Türk ordusunun yüceltiği görülmektedir.

Görsel – 13

"Mustafa Kemal Paşa- Geriye..... Dön!

Karagöz- Paşam, dönüşleri adam akıllı öğrendi. Biraz da Atina'ya, Pire'ye doğru marş marş yaptır da ferahlasın!"

Kaynak: *Karagöz*, Numara: 1367, 20 Nisan 1921, s. 1.

Görsel –14

Karagöz: “Kaçmaktan tabanlarınız patladıysa tuzlu su birebir gelir. Hele dişinizi biraz daha sıkıp denize kadar gidin. Şifayı bulursunuz.”

Kaynak: Karagöz, Numara: 1367, 20 Nisan 1921, s. 4.

Görsel –15

“Kumandan- Geçen sefer teçhizatınız noksandı, maalesef yarımızdan fazlası yolda kaldı. Bu sefer artık bir diyeceğiniz yok, şemsiyeden tutun da, neft yağı şişesine, tahlisiye simidine, ihtiyat pabucuna varıncaya kadar mevcut haydi bakalım. İleri, arş!.

Karagöz- Her şeyi tamam ama yürek var mı? Bir de onu sorsana.”

Kaynak: Karagöz, Numara: 1368, 23 Nisan 1921, s. 4.

Görsel – 15'te Kütahya – Eskişehir Muharebelerine hazırlanarak tekrar saldırıya geçmeyi plânlayan Yunan ordusu kastedilerek, bu sefer de kaçacakları, Ankara'ya girmeye yüreklerinin olmadığı ifade edilmiştir. Daha önceki saldırılarda yağmurlu havanın savaşı kaybetme bahanesi olması, tekrar tekrar vurgulanmış hatta İkinci İnönü Savaşı'nda geri çekilirken İnegöl taraflarında bir fırkasını kaybeden Yunanlara gönderme yapılarak, "yarımızdan fazlası yolda kaldı" denilmiştir.

Güleryüz dergisi ise İnönü zaferlerinin etkisi ile kadın olarak temsil ettiği zafere, Yunanistan'ın âşık olduğunu lâkin zaferin her zaman Türklerden yana olacağını, yani kadının ay yıldızla âşık olduğunu belirten çizimlerde bulunmuştur. Güleryüz ay yıldızla âşık olan kadını çizerken, Gâzi Mustafa Kemal Paşa'nın da ay yıldızla âşık olduğunu ve ordunun başında Türk milletini tekrar muzaffer kılarak bağımsızlığına kavuşturacağını da altını çizmektedir.

Tasvirlerde Gâzi Mustafa Kemal Paşa'nın çizimlerinin kalpaklı olması da dikkatten kaçılmayan bir noktadır. Aşağıda yer alan renkli ve tam boy kapak o tarihe kadar en iyi çizilmiş Gâzi Mustafa Kemal Paşa tasviri olarak görülebilir.

Görsel – 16

"Gönül vermiş şu serseri
"Zafer" isimli bir kıza.
Kız diyor ki: Def ol geri
Ben aşığım Ay yıldız'a"

Kaynak:

Güleryüz, Numara: 8,
23 Haziran 1337/1921, s. 1.

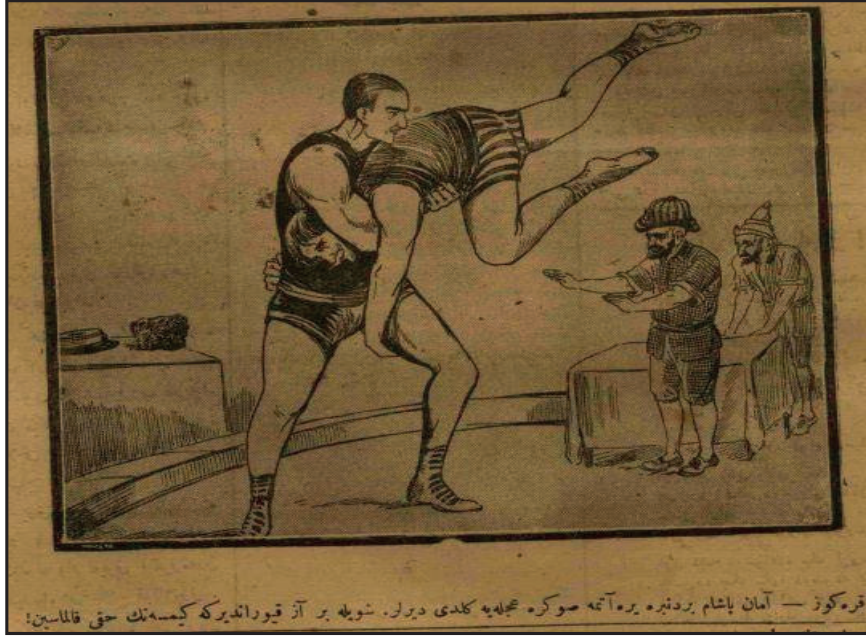

Görsel –17

"Nabzında bir iman vuran kanınla,
Bu ziya görmeyen ufka yükseldin
Bilmem ki semadan yüksek alınla,
Güneşin doğduğu yerden mi geldin?"

Kaynak: Güleryüz, Numara: 1, 5 Mayıs 1337/1921, s.1.

Görsel –18

"Aman paşam birdenbire yere atma sonra aceleye geldi derler. Şöyle biraz kıvrandır ki kimsenin hakkı kalmasın!"

Kaynak: Karagöz, Numara: 1370, 30 Nisan 1337/1921, s. 1.

Görsel –19

"Çorbacılar- Ah vire... Erkete,... Erkete Mustafa Kemal!...

Karagöz- Ulan... Kalpağından bile ödleri koptu da heriflerin lokma boğazlarında kaldı.

Anla bak Hacıvad akıncılar çorbacıları nasıl korkutmuş!"

Kaynak: Karagöz, Numara: 1372, 7 Mayıs 1921. s. 1.

Karagöz, Yunan askerleri ile alay edilen ve gelecek savaşın da İnönü Savaşları gibi Yunan Efzonuna ağır bir yumruk ineceğini söyleyen bir mizah tarzını benimserken, Papulas'ı da minderde alt üst eden Mustafa Kemal Paşa'dan Yunanları biraz daha kıvrandırmasını istemektedir. İkinci İnönü zaferi sonrasında Mustafa Kemal Paşa ise mizah dergilerinin vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Örneğin Yunan askerlerinin Mustafa Kemal Paşa'nın kalpağından dahi korktuğu karikatürler resmedilmiştir.

İnönü Savaşları sonrası Kütahya–Eskişehir Savaşları'na kadar olan kısımda dergilerde bol miktarda Millî Mücadele yanlısı karikatür ve şiirlerin yayımlandığı görülmüştür. Genel anlamda söz konusu verilerin içeriği ise Yunanların yalan haberleri, muhalif gazeteciler ve Türk ordusunun gücü ile Mustafa Kemal Paşa üzerine yazılıp çizilen karikatür ve şiirlerdi. Ayrıca Kral Konstantin'in cepheye gideceği haberlerinin yayımlanması ama cepheye bir türlü gitmemesi yine söz konusu iki gazetenin alay malzemeleri arasında yerini almıştı.

Görsel – 20

“Yaver: Efendim mahvolduk, Türk kıtaatı arkamızı çevirdi, süratle ilerliyor.

Kumandan: Öyle ise Tebliğ-i resmiyi yaz. Türk kuvvetlerine karşı bütün cephelerden taarruza geçtik.

Kıtaatımızın şecaati sayesinde gayemize muvaffak olduk. Esir-i ganaimin adedi tahminin fevkindedir.”

Kaynak: *Güleryüz. Numara: 1, 5 Mayıs 1921, s. 8.*

Güleriyle’de yayımlanan karikatürde Yunanların artık işlerinin yakında biteceği, Kral Konstantin Çorbacı’nın başının belada olduğu ve komutan Populas’ın ve Kral Konstantin’in ülkelerine dönmeleri gerektiği üzerinde duruluyordu. Yunanistan’ın, Bulgar ve Arnavutlarla sorun yaşadığına dikkat çeken mizah dergileri, mali krizin de Yunanistan’ının kapısına dayandığını tasvir etmekteydi. Bu bağlamda Yunanistan’ın mali durumu başta olmak üzere iç gelişme ve çekişmelerini yakından takip eden mizah dergileri bu yönden de Yunan iç siyasetindeki gelişmeleri değerlendiren karikatürler yayımlamaktaydı.

Görsel – 21’de Atina’nın diplomatik münasebetlerde kıvrak hareketlere sahip olması nitelenerek Konstantin’in Efzon eteği giymiş bir “köçek” olarak gösterilmiş ve alaycı bir şekilde küçümsenmiştir. Mizahi olarak Yunanların ne kadar çabalarsa çabalasın, asla Türklerin pençesinden kurtulamayacakları ve bu köçeğin etrafında tasvir edilen figürler gibi yaranma çabalarının nafiye olduğu betimlenmiştir.

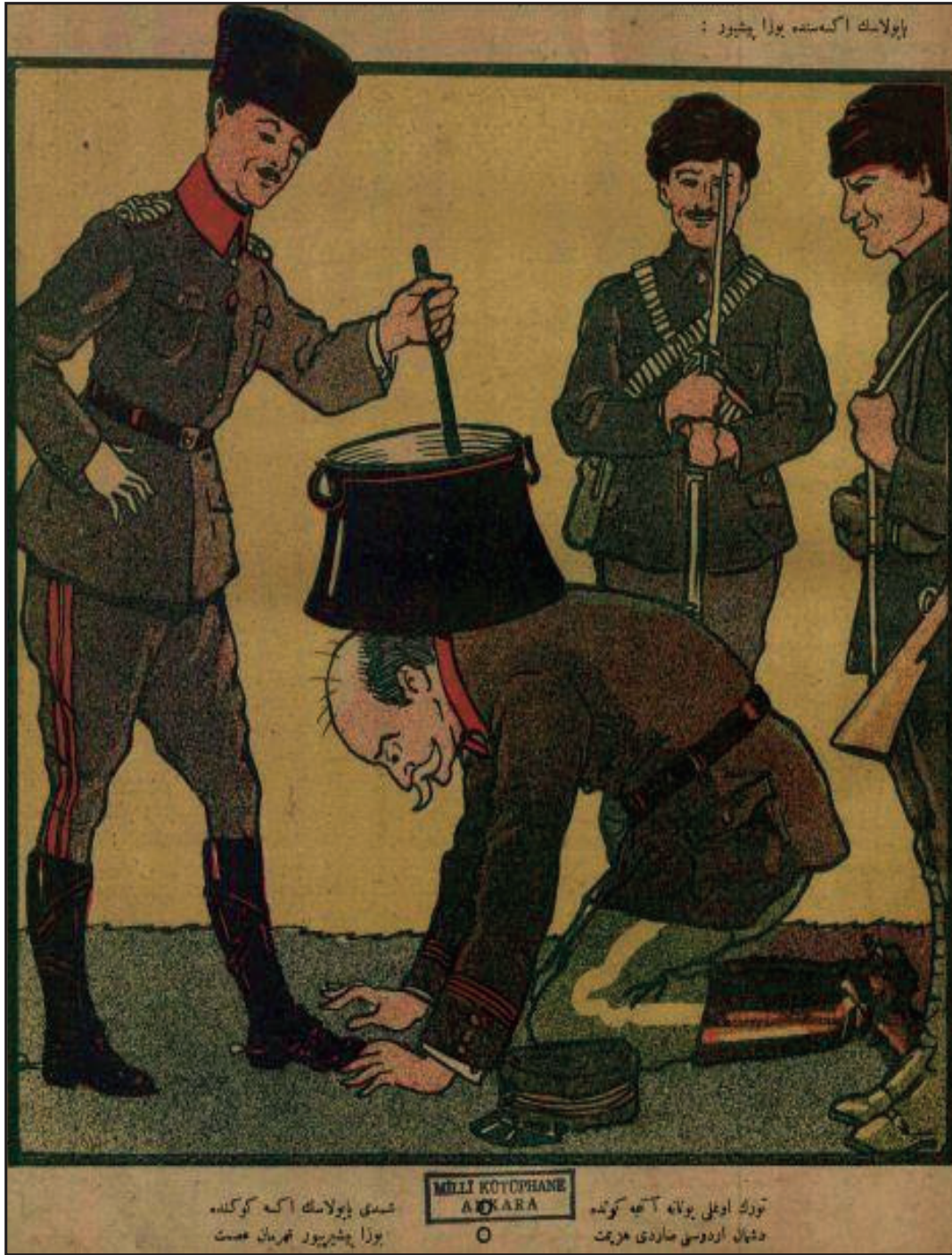

Görsel – 21

“Hacivad: Nafile Karagöz nafile, bu Atina köçeği iyi kıvrıramıyor!

Karagöz: Ee babam, adama her vakit hora teptirmezler, bazen de böyle zeybek havası, ardi sıra Arnavud rakı, peşinden de Bulgar polkası oynatırlar.”

Kaynak: Karagöz, Numara: 1373, 11 Mayıs 1921, s. 1.

Görsel – 22

“Papulas’ın ensesinde boza pişiyor”
Türkoğlu Yunan’a atınca künde
Şimdi Papulas’ın ense kökünde
Düşman ordusunu sardı hezimet
Boza pişiriyor Kahraman İsmet.”

Kaynak: Güleriyüz, Numara: 2, 12 Mayıs 1921, s. 1.

Sakarya Muharebelerine hazırlık yapıldığı sırada *Karagöz*; “*Türk ordusunun kılıçları keskin olsun Allah yardımcıları olsun*”²⁴ şeklinde dua ederken, kazanılacak olan zaferden emin bir şekilde yayımlar yapan *Güleryüz* dergisi ise yukarıda görüldüğü üzere İsmet Paşa’yı yücelten karikatürler çizmekte ve İsmet Paşa’nın Yunan komutanı Populas’ın ensesinde boza pişirmektedir.

Bu sırada Türk basını Kral Konstantin’in cepheye gidememesi ve aylardır dedikodusu yapılan Yunan taarruzunun bir türlü başlayamaması ile ilgili de alaycı ifadeler kullanılmıştı.²⁵ Yunanlar, İngilizlere Anadolu’da bir zafer kazanacaklarına dair teminat vermişler ve şu ana kadar başarılı olamamışlardı. Ancak bir zafer kazanılmalı ve Yunanların güvenilir bir ulus olduğu gösterilmeliydi. Yunan hükümeti yeni taarruzun plânlarını yapmakla meşguldü ama mali durum ve asker sayısının yetersizliği bu durumda endişe yaratmaktaydı. Yunanistan dış borç arayışı içindeydi Yunanistan yeni bir saldırı ile Türkleri yenmeli ve onlara Sevr’i imzalamayı mecbur kılmalıydı. Aynı zamanda bunu kısıtlı bir bütçe ile gerçekleştirmeliydi. Ekonomik güçlükler ve savaş yorgunluğu Türk–Yunan çatışmasını doğrudan etkilemişti. Bu durumdan şiddetli bir şekilde etkilenen Yunan halkı ve askerleri bu güç durumdan kurtulmanın tek yolunun Venizelos Hükümeti döneminde sürgüne gönderilmiş olan İoannes Metaksas’ın ordunun başına getirilmesini tek çare olarak görmüştü. Metaksas’ın daha önce sürgüne gitmesi ve Venizelos ile ters düşmesinin sebebi Venizelos’un Anadolu topraklarında Megali İdea’yı gerçekleştirmek yani Büyük Yunanistan’ı kurmayı amaçlamasıydı. Metaksas bu fikri asla benimsememiştir. Hatta Anadolu topraklarının bu fikre alıştırmadan, yani Anadolu’ya yayılmadan önce düşünsel olarak zeminini hazırlamadan Anadolu’ya gelmenin istila ve işgal siyaseti olduğunu düşünmekte bunun da Türkleri daha çok ateşleyeceğini belirtmekteydi. Yunan Hükümeti’nin Anadolu Harekâtı olarak nitelendirdiği işgal süresince yaptığı katliamların Türk milleti tarafından istila olarak algılandığının açık olduğunu ve Yunanların bu tutumlarında ısrar ettikleri sürece de Anadolu’nun Yunanistan’a asla dâhil olamayacağını defalarca yinelemiştir. Metaksas’a hem Gunaris hem de hükümet yetkilileri tarafından ordunun komutasını alması için çok kez baskı yapılmış fakat Metaksas bir zafer kazanmanın imkânsız olduğunu belirterek bu teklifi defalarca reddetmiştir. Çünkü O’na göre gerçekleşmeyecek bir zafere inandırıp bunun sözünü vermek halkı aldatmaktır ve şerefli bir davranış değildir. Metaksas’ın zafere inanmamasının en büyük nedenlerinden biri de bu kadar az kuvvetlerle Ankara’ya yürüyüp bu bölgeyi ele geçirmek ve Türklerle Sevr’i kabul ettirmek mümkün değildir. Diplomatik olarak dış politika değişmediği sürece Türkler boyun eğmeyecekti.²⁶ Metaksas’a göre Yunanlar sadece Mustafa Kemal Paşa ve hükümeti ile değil Türk milleti ile de uğraşmak zorundaydı.

24 Uzunpınar, *a.g.t.*, s.142.

25 Erdem, *a.g.e.*, ss. 363-368.

26 Erdem, *a.g.e.*, ss. 368-374.

Metaksas, “Kâfi kuvvetlerimiz olup da bütün Anadolu’yu işgal etsek ne olacak? Türkler Sevr Antlaşması’nı imzalayınca kadar bütün memleketi işgale devam mı edeceğiz? Sevr’i imzalayacak Türkler bulunsa dahi veya Eskişehir’de bizim zaferlerimizden sonra Sevr’i bizzat Kemal imzalarsa dahi, imzadan sonra ne yapacağız? İzmir Bölgesi hariç, bütün Anadolu’yu boşaltacak mıyız? O zaman ne yapacağız? Askerimizi terhis edip, İzmir ve bölgesinde ancak takviye edilmiş yerel kuvvetler mi bırakacağız? Birkaç ay sonra ne olacak?”²⁷ sözleriyle konuyu sorgulamaya devam etmiştir. Metaksas’a göre bir süre sonra, Yunan hatlarının dışındaki Türklerin isyan ettiklerine, kuvvet topladıklarına, savaş isteyen yeni liderler tarafından tahrik edildiklerine dair Atina’ya haberler gelmeye başlayacaktır. Çünkü Türkler, Yunanlıları Anadolu’dan uzaklaştırma isteğinden asla vazgeçmeyeceklerdir. “Bu durumda yeni bir seferberlik mi ilan edilecektir?” Metaksas’ın siyaseti, “İstila edilmek istemeyen bir halkı, istila hedefi güden bir siyasettir. Kendi medeniyet ve nüfuzumuzun esaslî surette zemini hazırlanmadan güdülen bir istila siyasetidir.”²⁸ Metaksas, Yunan Hükümetini ve ordusunu Anadolu Harekâtına karşı sorgulamaya davet ederek uyarmıştı. Ancak kendisini savaşın ortasında bulan Gunaris ve Populas yeni bir taarruz yapmakta kararlıydı. İzmir ve çevresinde ise Türklerin yok edilmesine yönelik katliamlar devam etmekteydi. Yunan komutanlara göre Türkler başka dilden anlamamaktaydılar. Bu görüşler çerçevesinde Kütahya – Eskişehir Savaşı hazırlıkları devam etmişti. Onlara göre İngiliz desteği kaybedilmemeli, Büyük Yunanistan kurulmalı ve rüyaları süsleyen Bizans canlanmalıydı. Nitekim Görsel – 23’de ifade edildiği gibi savaş hazırlıkları çerçevesinde Haziran ayında Kral Konstantin Anadolu cephesine topal eşekle yola çıkmış olarak tasvir edilmişti.

Kral Konstantin’in eşek ya da katırla anılması onu küçük düşürmesine yönelik çizimlerdir. Özellikle karikatürde eşeğe ters oturtulma eylemi ise Yunanistan’ın asla başarılı olamayacağına resmi gibidir ve Türkler kesin zafere inanmakta, Yunan’ın bu sefer de mağlup olacağına yönelik inancı resmedilmektedir. Ve beklenen Yunan taarruzu için ise “Balık kavağa çıktığı zaman”²⁹ ifadesi kullanılmaktadır.

Karikatür – 24’te zafer kutlaması yapan Yunan ordusu resmedilmektedir. Ancak detaya bakıldığında, Yunan Kralı’nın ardındaki tekme izleri ve eğlenceli yüzlerin bir kısmında beliren endişeli ifadeler, zaferin her an mağlubiyete dönüşeceğini göstermektedir. Savaşın propaganda cephesinde önemli işler yapan Güler yüz, bu sayısında düşmanın sevincinin geçici olduğunu vurgulamaya ve moralleri yüksek tutmaya çalışmaktadır.

Bununla birlikte 10 Temmuz 1337/1921 Pazar günü Yunanlılar saldırıya geçmişlerdi. İnegöl ve Yenişehir’in aynı gün düşmüştü. Yunan tarihçiler 1921 yılının yaz aylarındaki Genel Taarruzu (Geniki Epithesis) iki evreden oluştuğunu söylemektedirler. Evrelerden birincisi “Kütahya – Eskişehir Muharebeleri”, ikincisi

27 Erdem, a.g.e., ss. 369-370.

28 Erdem, a.g.e., s. 370.

29 Uzunpınar, a.g.t., s. 153.

Görsel – 23

"Topal eşekle Konstantin cepheye gidiyor. Ala ala hey!!!

Kaynak: Güleriyüz, Numara: 12, 21 Temmuz 1921, s. 1.

Görsel – 24

“Atina’da büyük bir gün seyyar tarih kitabı Konstantin- Benim zaferlerimi gazetelerde okuyamazsınız Onlar burada yazılıdır.”

Kaynak: *Güleryüz*, 2 Haziran 1921, s. 1.

Görsel – 25

“Karagöz- Paşam bunlarla ne uğraşıyorsun, bir sinek kâğıdı koyalım, hepsinin hakkından gelsin!”

Kaynak: *Karagöz*, Numara: 1391, 13 Temmuz 1337/1921, s. 1.

ise “*Sakarya Muharebeleri*”dır.³⁰ Yunan ordusu Kütahya’da oldukça büyük bir cesaret ve enerji ile savaşmış ve hedeflerine yaklaştırmaya başlamıştı. Ama yine de Türk ordusu inancını kaybetmemiş ve Yunan’ın Türk topraklarından gönderileceğine inanmıştır. Çarpışmalardan üç gün sonra çıkan *Karagöz*’ün 1391 Numaralı sayısının kapak fotoğrafının da bu düşünceyle çizildiği görülmektedir.

Karikatür Mustafa Kemal Paşa Yunan askerlerini sinek gibi görmekte ve onları teker teker ezmektedir. Hatta *Karagöz*’e göre bu sinekleri kovalamak için uğraşmaya bile gerek yoktur. Bununla birlikte genel olarak çizimler Mustafa Kemal Paşa ağırlıklı olsa da İsmet Paşa’da da ayrı çizimlerde yerini almaktadır. Ancak savaşın şiddetle devam ettiği günlerde 15 Temmuz 1337/1921 Cuma günü Türklerin gece saldırılarından sonra gün çetin çarpışmalarla başlamış, Türkler araziye adım adım savunarak geri çekilmişlerdi. Birçok ölü ve yaralının olduğu çarpışmalarda bölgeler kimi zaman Yunan ordusunun kimi zaman Türk ordusunun eline geçmiştir.

Zeki Sarıhan ise Türk ordusunun geri çekilişini şöyle açıklamaktadır: “18 Temmuz Pazartesi Yunan uçakları Çukurlar ve Alanyunt istasyonlarından sonra bugün de Eskişehir istasyonunu bombaladılar... Türk ordusu düzensiz bir biçimde geri çekiliyor... Firarlar arttı... Mustafa Kemal, Karacahisar’da İsmet Paşa ile görüşüyor... Savaş kaybedildiğine göre, ordunun Sakarya doğusuna çekilmesi, bunun halkta yaratacağı moral bozukluğunun göğüslenmesi kararlaştırıldı... Orduya çekilme emri verildi... Yunanlılar ayrıca Trabzon’u bombaladılar... 19 Temmuz 1921 Salı günü Eskişehir düştü!... Türk ordusunda durum giderek kötüleşti... Batı Cephesi birlikleri, sabah erkenden 30.000 nüfuslu ve önemli bir ulaşım kavşağı olan Eskişehir’i boşaltmaya başladı... Saat 17’de boşalma tamamlandı... Çekilme düzensiz oldu ve birliklerde moral çöküntüsüne yol açtı... Erkenden ileri harekâta geçen Yunan birlikleri, Eskişehir’i ve Seyitgazi’yi işgal etti... 23 Temmuz 1921 Cumartesi günü Türk ordusunun çekilme yürüyüşü devam ediyor... Türk kuvvetlerinde panik ve yer yer düzensiz çekilme görülüyor... Orduya savunmaya hazır olması emri verildi... Cephe karargâhı Sarıköy’den Polatlı’ya çekildi...”³¹

Tüm bu moral bozucu hadiselerin gerçekleşmesi orduda tempo düşüklüğüne neden olsa da basın orduyu övücü yazı ve karikatürlerine devam ederek orduyu motive etmeye çalışmaktadır. Aynı günlerde Meclis’teki muhalif gruplar ise zafer kazanmanın mümkün olmadığını ve Anadolu’nun felaketli sona doğru yaklaştığını ve bunun faturasının Mustafa Kemal Paşa’dan başkasına kesilemeyeceğini düşünüyordu. Ancak Sakarya nehrinin doğusuna geçen Türk ordusu tekrar toparlanmaya ve Yunan tarafından gelecek olan saldırıya hazırlanmaktaydı.

5 Ağustos 1921’de ise Başkomutanlık Kanunu çıkarılmış ve Mustafa Kemal Paşa 3 ay süre ile orduların başına geçerek meclis yetkilerini de hızlı

30 Erdem, *a.g.e.*, s. 386.

31 Sarıhan, *a.g.e.*, ss. 612-621.

Görsel – 26

"Zavallı Yunan askeri Ankara'nın balını kaşık kaşık yemeyi düşünürken...
Suratının ortasında Mustafa Kemal'in çizmesini hissetti."

Kaynak: *Güleryüz*, Numara: 17, 25 Ağustos 1921, s. 4.

karar alabilmek adına karar vermiştir. Bunu takip eden günlerde Tekâlif – i Millîye Emirleri Meclis'te kabul edilmiş ordunun ihtiyacı olan malzemeler karşılanmıştı. 7 – 8 Ağustos 1921 tarihinde yayınlanan Tekalif – i Millîye Emirleri milletten nohut, pirinç, arpa istiyor hatta her evden birer çift çorap bile talep ediyordu. İşte dünyanın en zengin ordusu ile dünyanın en fakir ordusu karşı karşıya geliyordu ve Türk ordusunun bir çift çoraba dahi ihtiyacı vardı. Dergiler de yapılan hazırlıkların farkında idi. Tekalif – i Millîye ile halktan toplanan yardımlara ve Yunan ordusunun hem asker sayısı olarak hem de teçhizat olarak bizden üstün olmasına vurgu yapan bir şiirin son kısmı şöyledir: "Çoksa bugün senin topun tüfeğin, Anadolu'nun ovaları çok engin, Bir kere sonuna bak bu cengin, Süngüleri çeker hemen yürürüz, Bu davanın hesabını görürüz."³²

Takvimler 23 Ağustos 1921 gününü gösterdiğinde Yunan ordusu genel bir saldırıya geçmişti. 22 gün 22 gece sürecek olan Türk İstiklâl Savaşı'nın dönüm noktası Sakarya Meydan Muharebesi'nde Yunan ordusu karşısında sadece Türk ordusunu değil, varını ve yoğunu ortaya koyan Türk milleti topyekûn olarak kendisini savaş halinde bulmuştur. Yunan ordusu ise haklı ve inançlı direniş karşısında sadece 22 gün dayanabilmiş sonunda direnişle eritilmiş ve tüketilmiş hatta tamamen çöktürülerek Sakarya'nın batısına doğru çekilmeye başlamıştır.³³ Savaşın ilk günlerinde yayımlanan *Güleryüz*'de yayımlanan 26 numaralı karikatür Yunan'ın Ankara'ya giremeyeceğinin ve Mustafa Kemal'in Yunan ordusunu tekme atarak kovacağı inancının tam olduğunu göstermekteydi.

32 *Karagöz*, Numara: 1401, 20 Ağustos 1921, s. 1.

33 *Uzunpınar, a.g.t.*, s.172.

Görsel – 27

“-Vre arkadaş sana tüfek verdim, top verdim, asker verdim, sonra kasdim, firar ettim, beni daha ne için kovalamak istersin?

-İmanunu geberttiğümün domuz oğlu domuzu, hele bah bir de laf idir utanma diduhleri sende yoh mi be!”

Kaynak: Güleryüz, Numara: 18, 1 Eylül 1337 / 1921, s. 8.

Görsel – 28

Karagöz: "Size Sakarya sakar geldi. Çok çabalamayın yakarım ha!"

Kaynak: Karagöz, Numara: 1404, 31 Ağustos 1337 / 1921, s. 1.

Görsel – 29

"Kral Konstantin- Amanın öldüm bittim cankurtaran yok mu? Geliyor. Bir yâver- Ne oldu? Ne söylüyor?

Kim geliyor?

Diğer bir yâver- Ne olacak hasta bakıcı yanılmış eline yemek listesi yerine tebliğ-i resmiyi sıkıştırmış."

Kaynak: Güleryüz, Numara: 18, 1 Eylül 1921, s. 1.

Anadolu'yu işgale gelen Yunan kuvvetleri Sakarya Meydan Muharebesi'nde Türk ordusu karşısında yenilmiş ve dağılarak kaçmaktaydı. Güteryüz de yayımlanan Görsel – 27' de bozguna vurgu yaparak Yunan askerinin kaçarken uğradığı felakete dikkat çekmekte ve bu Anadolu topraklarının artık onlara dar geleceğine işaret etmekteydi. Savaş sonunda Sakarya nehrinin batısına doğru geri çekilen Yunan ordusu *Karagöz* dergisinde de nehri geçerken aşağıdaki gibi tasvir edilmiş ve “*çok çabalamayın yine yanarsınız*” şeklinde alaycı bir üslup ile Yunan geri çekilişi tasvir edilmiştir.

22 Ağustos'ta başlayan Sakarya Muharebelerinin Türk ordusu tarafından kazanılmasıyla birlikte artık Gâzi Mustafa Kemal Paşa'nın ve Türk ordusunun zaferinin yakın olduğu anlaşılmıştı. *Güteryüz* dergisi 29 numaralı görselde Kral Konstantin'i hasta yatağında çizerek, Yunan ordusunun düştüğü aciziyeti tasvir etmişti. Konstantin “*Cankurtaran yok mu?*” şeklindeki ifade ile büyük güçleri, özellikle de en büyük destekçisi olan İngiltere'nin yardımını talep etmekteydi. Ancak Yunan ordusu ara sıra Türklere ait önemli bölgeleri ele geçirseler de ikmal ve destek bakımından büyük zorluklar yaşamış, Türk ordusunun kararlı ve inançlı mücadelesi karşısında tutunamamış; aldığı ağır mağlubiyetler karşısında ilk zamanlarındaki gibi heyecan ve morallerini giderek kaybetmişlerdi.

Görsel – 30

“Papulas- Anne, ... anneciğim, sandala binemem ben, korkarım.

Konstantin- Sus maskara, karada korkarsın, denizde korkarsın, hele eve gidelim, sana bir ders vereceğim de gör.

Karagöz- Aman kokona, istersen paşama bırak da biraz askerlik öğrensin!”

Kaynak: *Karagöz*, Numara: 1410, 21 Eylül 1921, s. 1.

Karagöz dergisi Görsel –30’da kadın kıyafeti ile resmedilen Kral Konstantin yine küçümsenmiştir. Bindiği gemi Büyük Yunanistan ideali “Megali Ellas” olarak tasvir edilmekte yani Büyük Yunanistan hayali isimli bir gemiye binip memleketine geri döneceği anlatılmaktaydı. Papulas’ın “*korkuyorum binemem*” şeklindeki ifadesi Büyük Yunanistan hayalini gerçekleştirmeden dönmesiyle yakından ilintilidir. Şüphesiz böylesi bir geri dönüş Yunan halkını maceraya sürükleyenlere verilecek büyük bir tepkiyi ifade ediyordu. Nitekim mizah penceresinden bakıldığında savaşmayı bilmeyen Papulas’ın askeri ve siyasi önderliği Mustafa Kemal Paşa’dan öğrenmesi gerektiğinin altı çizilmektedir. Bu çizimde ifade edilen geri çekilmenin aslında 24 Eylül 1337/1921 tarihinde Kral Konstantin’in Atina’ya geri dönmek üzere Bursa’dan İzmir’e hareket etmesi ile kısmen gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Benzer şekilde Yunan geri çekilişi *Karagöz* dergisinin 1410 numaralı sayısında da açıkça ortaya konulmuştu. Görsel – 31’de de görüldüğü üzere Kral Konstantin, Populas’ın ittiği eşeğin üzerinde “*Mudanya’dan Atina’ya*” isimli bir gemi ile Yunan birliklerinin geri dönüşü konu edilmiştir.

Görsel –31

Karagöz: “Haydi bakalım çorbacı, gelirken biletini gidip gelme al dediğime fena mı etmişim.

Fakat dikkat et biletinin vakti geçiyor. Bu postayı da kaçırırsan karışmam enselenirsin”

Kaynak: *Karagöz*, Numara: 1412, 28 Eylül 1921, s. 4.

Görsel – 32

“Konstantin- Anadolu’da beni hacamat ettiler ki hiç kaşıntım kalmadı doktor, kan aldirmek iyi geldi!
Doktor- Papulas generaliniz ne âlemde Haşmetmeab!
Konstantin- O henüz tedavide. Mustafa Kemal Paşa zannederim ondan daha çok kan alacak!

Kaynak: Karagöz, Numara: 1415, 8 Ekim1337/1921, s. 4.

Karagöz’deki Görsel -32’de Atina’ya dönen Konstantin Anadolu’da bıraktığı komutanı Papulas’ın hala Anadolu topraklarında tedavi olduğu ve Mustafa Kemal Paşa’nın onun daha çok kanını alacağını söylemektedir. Ayrıca Türk ordusunun artık taarruza geçtiğini ve Yunan ordusu barış istemezse çok fazla kan döküleceğini göstermektedir. Bunun yanı sıra Yunan ordusunun Türk ordusu karşısındaki mağlubiyeti, dergilerde kendini hissettirirken Yunan kralı Konstantin’in içler acısı durumu ve içinden çıkılmaz haldeki zor durumu gözden kaçırmıştır.

Görsel – 33

"Konstantin- Nafile Gunarisim nafile, anlaşıldı ki O'nu nişanlısından ayıramayacağız. Bari sahibine bırak da gel şu düşen tacımı başıma koy."

Kaynak: Karagöz, Numara: 1428, 23 Kasım 1921, s. 1.

Yukarıda yine *Karagöz*'de görsel – 33'de mizah penceresinden verilen olay örgüsünde Venizelos'tan sonra başbakan olan Gunaris'e seslenen Kral Konstantin, İzmir'in ana vatandan koparılamayacak bir yer olduğunu ve bu başarısızlık ile yakında tacını kaybedeceği mesajını vermektedir. Ayrıca burada tasviri yapılan karikatürde, "İzmir" yazılı olan genç kız elindeki nişan yüzüğünü karşısındaki komutana takmaktadır. O komutan kuşkusuz ki vatani kurtaracak olan Gâzi Mustafa Kemal Paşa'dır. Vatanın selameti ve işgal altındaki yerlerin esaretten kurtarılacak yeniden hür kimliğine kavuşturulması genç bir kız şeklinde tasvir edilmiş ve Anadolu'nun kurtarıcısını beklediği betimlenmiştir.

Nitekim *Karagöz* dergisi Görsel – 34'te Mustafa Kemal Paşa'nın esaret zincirinden kurtarılan kızı Adana'nın kurtuluşunu ile simgelerken, aynı sütunda zincire vurulmuş diğer kızlardan birisinin güzel İzmir'i diğerinin de Trakya topraklarının bir an evvel bağımsızlığına kavuşacağı güne işaret etmekteydi.

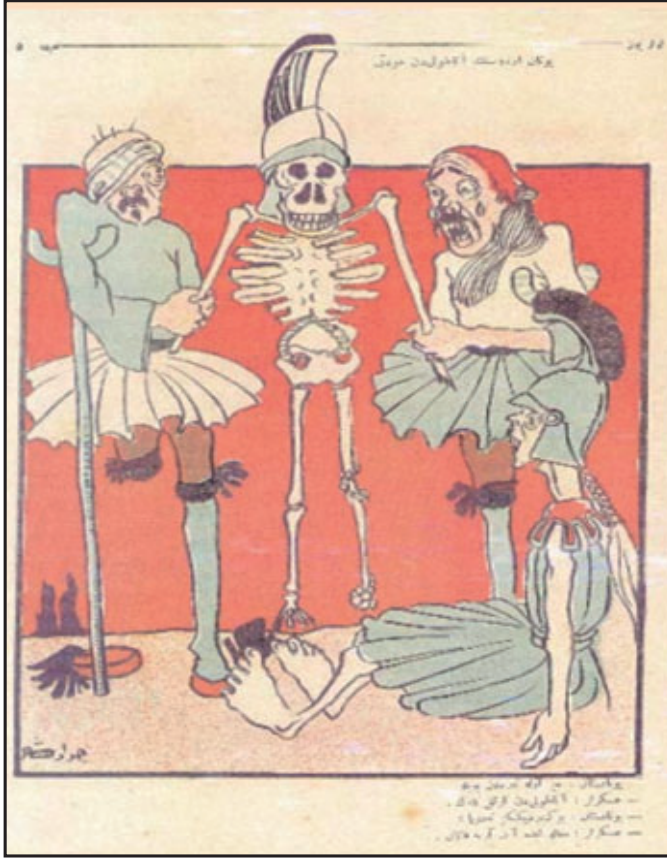

Görsel – 34

"Karagöz- Var ol paşam, kurtardığın şu kız için sana ne kadar teşekkür etsem azdır, fakat ötekileri de mahzun bırakmazsın ya!"

Kaynak: Karagöz, Numara: 1432, 7 Aralık 1921, s. 1.

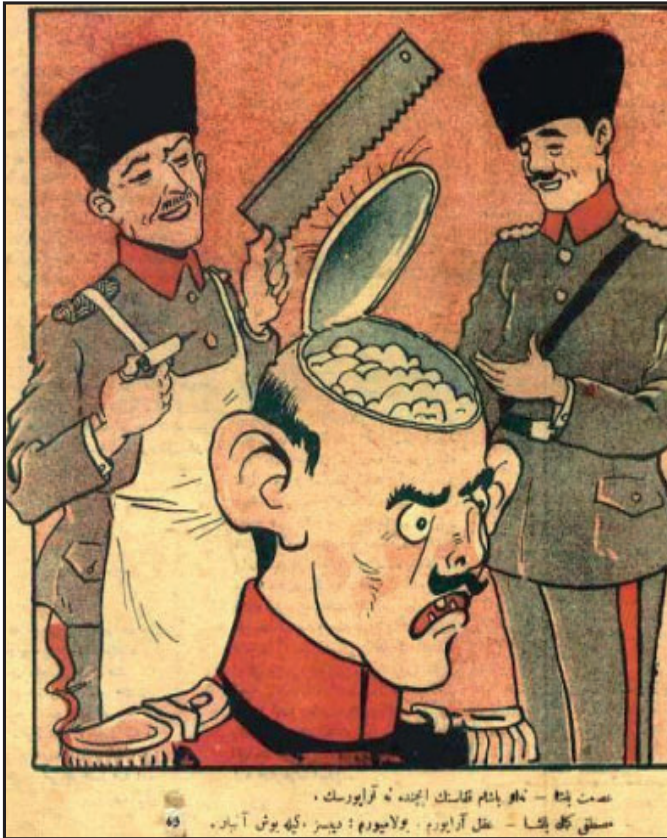
Sakarya Muharebelerinde alınan başarı ve Yunan geri çekilişi sonrasında Türk mizahı artık işgalcilerin Anadolu'dan tamamen sökülüp atılacağı son bir savaşın olduğunu görmektedir. Hâlbuki Sakarya Muharebeleri ile Büyük Taarruz arasında herhangi bir hareket olmamıştı. Ancak çatışmanın her iki tarafı da ordularını toplamaya ve güç kazanmaya başlamıştı. Türk ordusu artık askerlerine taarruz eğitimi verirken Tekâlif–i Millîye emirlerinin tamamlanmasını beklemiştir. Kesin olan şey ise Türklerin "Megali İdea" fikrini çökertmesidir.

Görsel – 35

*Yunan Ordusunun Anadolu'dan Avdeti
"Yunanistan- Hayrola nereden böyle
Askerler- Anadolu'dan artık geldik
Yunanistan- Bu getirdiğiniz nedir?
Askerler- Megalo İdea'dan arda kalan"*

**Kaynak: Güler, Numara: 34,
22 Aralık 1921, s. 5.**

Görsel – 36

*"İsmet Paşa- Ne o paşam kafasının
içinde ne arıyorsun.
Mustafa Kemal Paşa- Akıl arıyorum,
bulamıyorum dipsiz kile
boş anbar."*

**Kaynak: Güler, Numara: 19,
8 Eylül 1921, s. 1.**

*Gülyüz'*deki Görsel – 35'deki karikatürde yerde bitik rengi solmuş bir şekilde oturan kişi Yunanistan'dır. Askerler incelendiğinde ise hırpalanmış, bir bacağını kaybetmiş ve sadece kemikleri kalan büyük fikirlerinin kalıntılarını alıp geri gelmişlerdir. *Gülyüz'*ün bir başka sayısında yer alan karikatüre göre ise Kral'ın Anadolu'ya gelmesi de Sakarya'da Türk ordusuna saldırması da akılsızlıktır. Karikatür 36'da görüldüğü üzere Kral Konstantin'in kafasının içinde akıl arayan Mustafa Kemal Paşa bir miktar pamuk bulur çünkü akıl yerine kafasında pamuk taşımaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın yanında İsmet Paşa'nın çiziliyor olması da dikkat çekicidir. Zira savaşta Başkomutan olarak bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın en büyük yardımcısı Batı Cephesi komutanlığı yapmış ve iki kez zafer kazanmış İsmet Paşa'dır.

Görsel – 37'de Yunanlar için artık sonun geldiği, Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Türk ordusunun Yunanları Anadolu'dan eninde sonunda göndereceği tasvir edilmektedir. 1921 yılından itibaren Yunanların başarısızlıklarının yanı sıra İngilizlerin etkisinin yavaş yavaş kırılmaya ve Anadolu'nun güçlenmeye başladığı düşünüldüğünde bu durumda İngiliz baskısı bunalıcı hale gelmişti. Bu baskının yanında Yunanistan'ın düştüğü ekonomik bunalımın yanı sıra Megali İdea'nın iflası ve bu sorunların birleşerek Yunanistan'ı baskılaması da *Gülyüz* dergisinin 15 Haziran 1922 tarihli sayısına konu olmuştur. Nitekim Görsel – 38'de de görüldüğü üzere Yunanistan'ın yaşamış olduğu buhranlı günler ve Yunan hükümetinin son vaziyeti alaycı bir şekilde tasvir edilmiş ve Yunan iç siyasetindeki çalkantılara dikkat çekilmiştir.

Görsel – 37

Kâfidir yorgunluk aldınız, gezdiniz,
eğlendiniz, keyfinize bakdınız.
Şimdi kumandanı dinleyiniz:
-İstikâmet Atına!... İleri! Marş! Marş!

Yunan Ordusunun Anadolu'dan avdeti:

Yunanistan: Hayrola nereden böyle?

Askerler: Anadolu'dan artık geldik.

Yunanistan: Bu getirdiğiniz nedir ya?

Askerler: Megalo İdea'dan arta kalan.

Kaynak: *Gülyüz*,

30 Mart 1338, s. 4.

Görsel – 38

Kazık: Yunanistan

Sağ Köpek: İflas

Sol Köpek: İsyân

Atina hükümetinin
son vaziyetinin resmidir.

Kaynak: Güleryüz,

15 Haziran 1338/1922, s. 1.

3. 1922 Yılı'nın Başlangıcından Mudanya Ateşkes Antlaşması Sonrasına Kadar Yaşanan Gelişmelerin Dergilere Yansıması

Sakarya Meydan Muharebesi'nin ardından konumunu güçlendiren Büyük Millet Meclisi (BMM) kazandığı zaferler sayesinde diplomatik alanda önemli kazanımlar elde etmeyi hedeflemiş ve başarmıştır. Askeri alanda alınan başarıların ardından Ankara artık hem ülke içi siyasette hem de uluslararası siyasette daha güçlü hale gelmiştir. Fransızlar ile yapılan Ankara Antlaşması ve Anadolu'da alınan başarılar inatla tanımak istemeyen İngilizlerin bile inadını kırmıştır. Bu durum, Yunan Hükümeti yetkilileri tarafından kendi felaketlerinin başlangıcı olarak görülmüş ve İtilaf Devletlerinin kendilerini artık yalnız bıraktıkları izlenimi uyanmaya başlamıştır. Nitekim Sakarya Meydan Muharebelerinden sonra barış görüşmeleri için aylarca yurt dışında kalan Gunaris ve Baltacis'in temaslarını dergiler boşuna bir arayış olarak görmektedir. Çünkü İtilaf devletleri artık aralarında bir bir çözüyor ve kazanılan zaferler tek çare olarak Anadolu'dan sulh istemenin yolunu açıyordu.³⁴ Görsel –39'da İtilaf Devletlerinin destek arayışının sona ermesiyle birlikte Yunan Hükümeti'nin düştüğü duruma dikkat çekilirken, Anadolu'daki sulh ortamının ancak ve ancak Mustafa Kemal Paşa'nın onayı ve Millî Mücadele'nin başarısının kabullenilmesiyle mümkün olabileceği ifade edilmiştir.

34 Alptekin Müderrisoğlu, *Sakarya*, 1. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2018, s. 863.

Görsel – 39

Gunaris: Efendimize maruzatım var!

Mösyö Lloyd George (Corc): Doğrudan doğruya Ankara'ya müracaat ediniz işiniz olsun bitsin!

Kaynak: Karagöz, Numara: 1420, 26 Teşrinievvel 1337.

Müttefiklerin, savaşın Türkler lehine gidişine aldırmadan, Sevr taslağı üzerinde yeni bir çözüm arayışına girişmesi karşısında; barış konusunda artık inisiyatifin Ankara'ya ve Mustafa Kemal Paşa'ya geçtiğine değinen Karagöz, Mustafa Kemal Paşa'yı bir ocağın üstünde üzerinde "Misak-ı Millî" yazan bir kazan çorbanın başında resmetmişti. Mustafa Kemal Paşa'nın kazanın çevresinde, ellerinde kaselerle gelmiş bulunan müttefik temsilcilerine servis yaparken resmedilmesi Misak-ı Millî konusunda taviz verilmeyeceğini vurgulamaktaydı.

Görsel –40

*Mustafa Kemal Paşa: Sevr tasını dolduramam mösyöler, getiriniz kaselerinizi ayrı ayrı koyayım.
Mösyö Briand: Lezzeti fena değil Mösyö Lloyd George. Sizde bir kere tadına baksanız!*

Kaynak: Karagöz, 19 Kasım 1921.

İtilaf Devletleri arasındaki görüş ayrılıklarına değinen mizah dergileri, Millî Mücadele hareketinin Misak-ı Milliye olan yaklaşımından asla taviz vermeyeceğini ifade ediyordu. Nitekim Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa önderliğinde gerçekleşen Millî Mücadele sadece İtilaf devletlerini değil, kazanılan zaferler neticesinde Yunanistan'ın da aklını da karıştırmaktaydı. *Güleyüz'*de aşağıda yer alan karikatürde Mustafa Kemal Paşa'yı bir halaskâr ve Anadolu güneşi olarak görmüş ve bu güneşin Yunanları terlettiğini ifade etmiştir.

Görsel – 41

Anadolu'nun Güneşi Parlادıkça Yunan Erkân-ı Harbiye'sinde Bir Münakaşa:

“- Ne tuhaf şey! Bu güneş mütemadiyen beynimizin üzerinde. Galiba bu topraklar geceyi görmüyor.”

Kaynak: Güteryüz, Numara: 58,
8 Haziran 1922, s. 5.

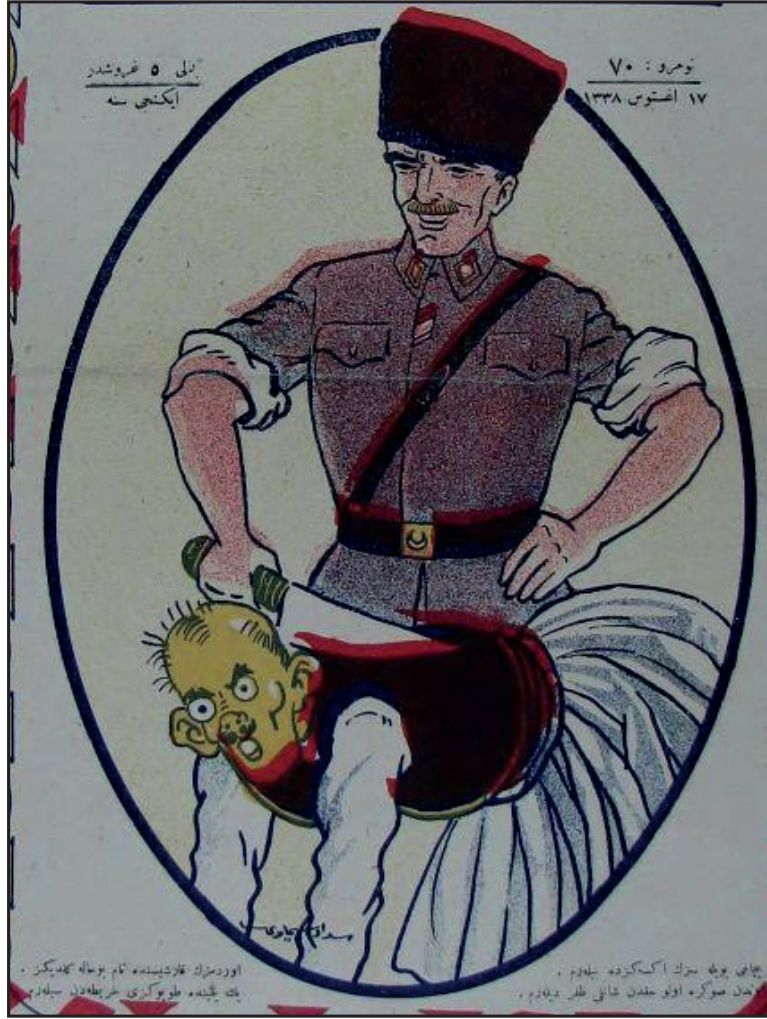
Görsel – 42

“Yunan'ın zaferi. Usturanın dili üstünde.
('Zafer' yazan döviz bir güvercinin ağızına tutturulmuştur)

Papulas- İşte zafer gözüümün önünde...
Fakat şu yokuşdan kayub onu yakalamak lazım.”

Kaynak: Güteryüz, 9 Şubat 1338, s. 8.

*Güleryüz'*e göre, Görsel – 42' de Yunan Ordusu Başkumandanı Papulas, üstünde zafer yazılı bir zarfı tutan barış güvercinine ulaşmak istemektedir ancak bu yolda başına gelecek felaketlerin farkında değildir. Güvercin uçup gidecek, Papulas ise sonunun geldiğiyle kalacaktır. Böylece güvercinine yani barışa ulaşabilmek için yolunun çok zor ve kendisi için tehlikeli olduğu vurgulanmaktaydı. Burada usturanın kullanılmasıyla Yunan harekâtının başarısız olduğu ortaya konulmuş ve bu yöndeki Yunan emelleri basitçe yerilmiştir. Nitekim tarihsel olarak bakıldığında 1922 yılı Yunanistan'ın işgal ordusunda dağılmanın yaşandığı bir yıldır. Yunanistan'daki iç çalkantılar ordu komuta zincirinde ciddi yıpranmalara sebep olmuş, ordu düzeni bozulmuş ve ayrılmıştır.

Görsel – 43

"Bıçağımı böyle sizin ensenizde bilerim.
Ondan sonra ulu haktan şanlı zafer dilerim.
Ordumuzun karşısında tam bu hale geldiniz.
Pek yakında topunuzu haritadan silerim."

Kaynak: *Güleryüz*, Numara: 70, 17 Ağustos 1922, s. 1.

Görsel –44

*Şanlı bir sulhe kavuşunca Anadolu'yu
tekrar böyle görmek de nasib
olacak mı dersiniz?*

Kaynak: *Aydede,*

7 Eylül 1338/1922, s. 2.

30 Ağustos 1922 tarihinde yapılan Büyük Taarruzun ayak seslerinin geldiği günlerde *Güleryüz'*de daha 17 Ağustos'ta, kollarını sıvayarak elindeki bıçağı Kral Konstantin'in boynuna dayamış olan Mustafa Kemal Paşa'nın tasvirinin çizilmesi, taarruz hareketlerinin son süratle devam ettiği ve sonuç olarak da Yunan askerlerinin kirli çizmelerinin Anadolu topraklarından temizleneceği anlatılmıştır. Nihayetinde bu kararlı mücadele neticesinde Türk ordusu taarruza hazır hale gelmiştir. 26 Ağustos 1922 sabahı saat 05.30'da topçu atışıyla beklenen Büyük Taarruz başlamış oldu. Yunanların tahkim ettikleri mevziilerin tek tek ele geçirilmesi sonucunda Türk birlikleri önce 27 Ağustos'ta Afyon'a girmişlerdi. 30 Ağustos 1922 günü ise Dumlupınar'da yapılan Başkomutanlık Savaşı ile Yunan ordusu tamamen dağılmış ve bozguna uğrayan Yunan ordusunun toplanmasına fırsat verilmeden düşman Anadolu'da Akdeniz'in soğuk sularına doğru takip edilmiştir. 1 Eylül'de Uşak, 2 Eylül'de Eskişehir, 4 Eylül'de Denizli, 5 Eylül'de Alaşehir, Nazilli, 7 Eylül'de Aydın, 8 Eylül'de Manisa alınmış ve 9 Eylül 1922 sabahı ise Türk ordusu nihayet İzmir'e girmiştir. Türk ordusu 3 yıl 3 ay 24 gün sonra acılar içinde kıvranan nazlı sevgilisi İzmir'i bağımsızlığına kavuşmuştur.³⁵

³⁵ Kemal Arı, *Üçüncü Kılıç İzmir'in Kurtuluşu ve Yüzbaşı Şerafettin*, 3. Baskı, Zeus Kitabevi, İzmir, 2009, s. 217.

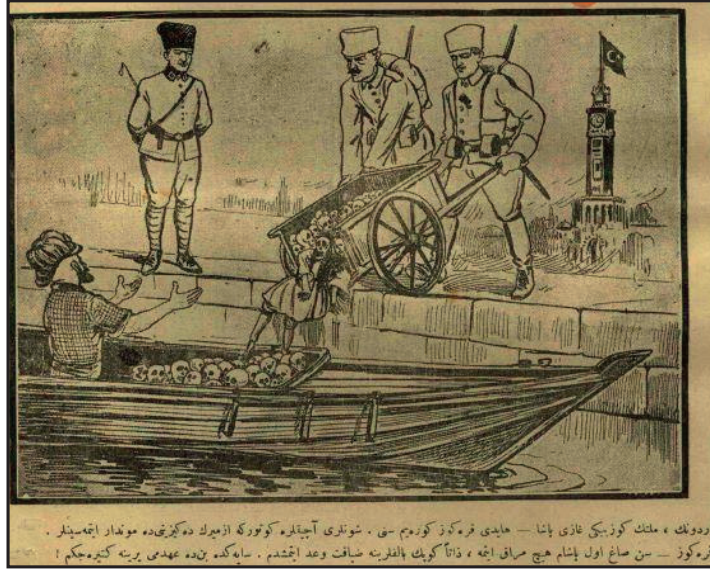

Görsel –45

Sevgili İzmir'imizin şanlı orduya teşekkürü.

Kaynak: *Güleryüz, 14 Eylül,1338/1922, s. 1.*

İzmir'in düşman çizmelerinden temizlenmesinin ardından Karagöz mizah dergisinde, İzmir Saat Kulesi'nin önünde Mustafa Kemal Paşa ile Karagöz arasında geçen diyalog Yunanların Türk askerinden kaçarken denize döküldüğünü anlatmaktadır.

Görsel –46

"Ordunun, Milletin Gözbebeği Gazi Paşa: Haydi Karagöz görevim seni, Şunları açıklara götür ki İzmir'in denizini de mundar etmesinler!

Karagöz: Sen sağol Paşam. Hiç merak etme, zaten köpek balıklarına ziyafet vaat etmiştim. Sayend eben ahdimi yerine getireceğim."

Kaynak: *Karagöz, Numara: 1512, 13 Eylül 1922, s. 1.*

Karikatür – 46’da arka planda İzmir’in simgesi olan Konak meydanındaki saat kulesini görmekteyiz ve kulenin üstünde Türk bayrağı asılı vaziyettedir. Bu sefer Mustafa Kemal ile İzmir’e gitmiş olan Karagöz Efzon askerlerinin kemiklerini denize dökmek için Türk askerine yardım etmektedir. Karagöz’e göre on beş günde yüz bin efsun ekin gibi biçilmiş, leşlerin üzerinden rüzgâr gibi geçilmiştir. Kurtarılan İzmir ile Bursa’da tatlı şerbet içilerek on beş günde Anadolu’nun her yeri temizlenmiş ve koca Yunan bir deri bir kemik kalmıştır. Bununla birlikte Yunanistan’ın izleri İzmir ve Batı Anadolu’dan sökülüp atılsa da Doğu Trakya topraklarını henüz terk etmemiştir. Bunu tasvir eden *Karagöz* ise aşağıdaki anlamlı karikatürü çizmiştir.

Görsel – 47

“Karagöz- Ulan Aftos, ayağını çabuk çek, bunu da ötekine benzetirim ha!”

Kaynak: *Karagöz*, Numara: 1519, 7 Ekim 1922, s. 1.

Çizimdeki Efzon askeri bugün Yunanistan olarak bildiğimiz Mora Yarımadası toprakları üzerinde oturmaktadır. Efzon askerinin Ege Denizi ve İzmir’e bakan kısmı kesilmiştir ki bu Yunan’ın Batı Anadolu’dan sökülüp atıldığını işaret ederken kesilmek üzere olan diğer ayağının bulunduğu kısım ise Doğu Trakya topraklarıdır. Karagöz Efzon askerini elindeki testere ile tehdit ederken verilmek istenen mesaj ise eğer tamamen gitmezlerse daha çok can ve kan kaybedecek olmalarıdır.

Görsel – 48

“Mart içeri pire dışarı
Kavuştuğu gündən beri İzmir’e Türk askeri
Gün görmeyen ufuklarda artık güneş doguyor.
Dagılıyor sayesinde kalbimizin kederi
Kahramanlar Yunanlı’yı Trakya’dan koguyor!”

Kaynak: Güler yüz,
19 Teşrinievvel 1338, s. 1.

Karagöz mizah dergisinin penceresinden bakıldığında, Yunanların küçümsediği Mustafa Kemal Paşa’nın kalpağı hatta adı bile Yunan askerlerini korkutmakta ve kaçırılmaktadır. Bu coşkulu haberlere ve karikatürlere 5 Mayıs 1921’de yayın hayatına *Güler yüz* dergisi ile giren Sedat Simavi de katılır ve çıkardığı ilk sayısının kapağında tam boy renkli bir Mustafa Kemal Paşa karikatürü yayımlar.³⁶ Renkli ve tam boy kapak karikatürü ile şimdiye kadar çizilmiş en iyi Mustafa Kemal Paşa tasviri ile yayına başlayan *Güler yüz* zaten ilk sayıdan tarafını belli etmiştir. Çıkışından itibaren de Millî Mücadele’nin en keskin cephesinden birini oluşturur.

Türk birlikleri İzmir’in alınışından sonra Doğu Trakya topraklarına da bir an evvel kavuşma düşüncesin yürüyüşlerine devam etmişler ve Çanakkale’ye kadar yürümüşlerdi. İngiltere ve Türk ordusu karşı karşıya gelmiş ancak Fransız Yüksek Komiseri Pelle ile Ankara Antlaşması’nın görüşmelerini yaptığımız Franklin Builleon, İzmir’e gelerek Mustafa Kemal Paşa ile görüştüler. Rusya ise İngilizlere verdiği bir notada tekrar edebilecek bir savaşın Avrupa’yı zor duruma sokacağını, daha ciddi sarsıntıların yaşanabileceğini bildirmişti. İngiliz Hükümeti yetkilisi Lloyd George köşeye sıkışmıştı. Anadolu toprakları üzerinde yalnız kalmıştı ve mecburi olarak ateşkes masasına oturmak zorunda kaldı.³⁷

36 Turgut Çeviker, *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü III. Cilt Kurtuluş Savaşı Dönemi (1918-1923)*, Adam Yay., İstanbul, 1991, s. 161.; Bkz.: *Güler yüz*, No: 1, 5 Mayıs 1921, s. 1.

37 Uzunpınar, a.g.t., s. 293.

3 Ekim 1922 tarihinde Mudanya’da başlayan ateşkes görüşmelerinde Türk ordusunun savaştığı Yunan temsilcisi yerine Birinci Dünya Savaşı’nın galip devletleri bulunmaktaydı. Bu devletler şüphesiz savaşın kazanan tarafmış gibi davranarak Sevr taslağını tekrar gündeme getirmeyi istemekteydiler. Ancak Türk tarafından görüşmelere katılan ve kararlı bir subay olan İsmet Paşa, 3 yıl süren ve şanlı zaferlere tanıklık eden bu toprakların paylaşılmasına yönelik Sevr’i değil, yeni bir barış antlaşmasını istemekteydi. 1922 Ağustos’u ile birlikte kesinleşen ve Millî Mücadele zaferinin getirmiş olduğu başarıyla birlikte artık savaş dönemi kapanmış ve diplomatik münasebetler başlamıştı. Diplomatik gelişmelerin en önemlisi elbette 11 Ekim 1922 tarihinde imzalanan Mudanya Ateşkes Antlaşması’ydı. Antlaşma, 10 yıldır (1912 – 1922) aralıksız süren savaş dönemini sona erdirmiş ve barışa hasret kalan Türk milleti için adeta yeni bir dönemin kapılarını aralamıştır.

Görsel – 49

“Ey sulh kızı sulh kızı, Delikanlı kahraman,
Yanakları kırmızı, Bakışları pek yaman,
Nişanlıya kavuştu, Yavukluya kavuştu
Göklerimin yıldızı! Düşmanlara el aman!”

Kaynak: Karagöz, Numara: 1521, 14 Ekim 1922, s. 1.

Karagöz mizah dergisi ise bu diplomatik zirveyi yakından takip etmiş; Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın sevinci ve coşkusunu sürmanşet yaparak okuyucusuna sunmuştur. Dergi, görüşmelere temsilci olarak giden İsmet Paşa'nın hem askeri zaferleri hem de siyasi arenada elde ettiği başarılarından övgüyle bahsederken, haksız yere işgal edilen toprakların ve üç sene boyunca zulüm gören Müslümanların ahının yerde kalmadığını da belirtmekteydi. 49 numaralı görselde sulh kızı olarak adlandırılan genç kızın başında "hilâl" şeklinde bir başlık bulunmakta ve başlığın üzerinde "Sulh" yazısı net bir şekilde okunmaktadır. Sulh kızı, Mustafa Kemal Paşa'nın başına barışın simgesi olan zeytin dalını takmaktayken, Kral Konstantin de ters biçimde bir eşek üzerine oturtulmuş geri gidiyor ve tacını da kaybetmiş görünüyordu. Daha önce de eşek veya katır üzerinde tasvir edilen Konstantin'in tekrar bu yolla küçük düşürüldüğünü görmekteyiz.

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması için verilen Türk İstiklâl Savaşı'nı farklı veçheleriyle anlayabilmek için savaşın diğer tarafı olan ülkede aynı dönemde neler yaşandığını bilmek önemlidir. Bu bağlamda mütareke dönemi içerisinde Anadolu'daki Türk – Yunan çatışmasının savaş, diplomasi ve siyaset boyutu, Yunanistan'da yaşanan siyasi ve ekonomik krizler, Sevr Antlaşması ve Londra Konferansı'nın düzenlenmesi gibi konular dönemin mizahi dergilerinde işlenmekte ve Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki atmosferi anlamak için geniş bir perspektif sunmaktadır. Ayrıca tarih yazımında Venizelos'un iktidarının bitmesinden sonra kurulan yeni hükümetin Yunan ordusundaki etkili subayların yerlerini değiştirdiği ve bu durumun ordunun savaşma gücünü azalttığı iddia edilmektedir. Ancak mizah penceresinden sunulan örnekler sayesinde Yunan ordusunun Anadolu'ya düzenlediği harekâtın tarihsel arka plânı Anadolu merkezli bir çözümleme sınırlılığından kurtulmaktadır.

İnceleme döneminin olağanüstü şartları içinde, gerek Türk İstiklâl Savaşı yanlısı olsun gerekse karşıtı olsun mizah dergileri, Türk – Yunan ilişkileri çerçevesinde savaş, strateji, diplomasi ve siyasi yönleri, her iki ulusun kimi zaman sözlerle ifadesi zor olan acılarını, sevinçlerini ve yaşanmışlıklarını yaratıcı çizgilerle, okuyucuyu gülümsetmekten geri kalmayarak ortaya koymuştur. Bu çalışma kapsamında ise mizah penceresinden Türk – Yunan çatışması ve her iki toplumun bu mücadelede oynadıkları role dikkat çekilmiştir. Çalışmaya konu olan 1919 – 1922 döneminde mizah dergilerinde en ağırlıklı işlenen konulardan birisi Türk – Yunan çatışması ve bunun savaş, diplomasi ve siyaset boyutu olmuştur. Yunanistan'ın Anadolu'yu ilhak etmesini ifade eden Megali İdea da mizah dergilerinde genişçe yer bulmuştur. Mizah sütunlarında Megali İdea'nın ancak bir serap olduğu, Gâzi Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Yunan ordusunun Megali İdea'ya veda edişi ve yine Yunan askerlerinin Atina'ya biçare halde dönüşleri Megali İdea'dan arta kalan iskeletin somut bir tarifi olarak sunulmuştur.

Güleryüz, Karagöz, Diken ve Aydede gibi mizah dergileri, Türk – Yunan ilişkilerinde öncü olarak gösterilebilecek girişimlerde bulunmuş ve dünya kamuoyuna Anadolu'daki gelişmeleri karikatürize ederek sunmuştur. Ayrıca Türk – Yunan çatışmasını savaş, diplomasi ve siyaset boyutlarıyla ele alan ve Millî Mücadele'yi doğrudan ilgilendiren dış politikadaki aktüel gelişmeler karikatürlerle işleyerek okuyucuya aktarmıştır. Son olarak inceleme döneminde mizah dergileri en zor koşullar altında dahi Türk ordusuna olan inanç ve güvenlerini hiç kaybetmemiş, Türk – Yunan çatışmasının yaşandığı güç durumlar karşısında coşkulu ve esprili tutumlarını muhafaza ederek Türk ordusuna dirençleri kırılmadan ve bıkmadan moral vermeyi başardığı için çok önemli bir görevi yerine getirmiştir.

KAYNAKÇA

I. Süreli Yayınlar

Aydede

Âyine

Diken

Güleryüz

Karagöz

II. Kitaplar

AKŞİN, Sina, *Kısa Türkiye Tarihi*, 17. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2013.

ARI, Kemal, *Üçüncü Kılıç İzmir'in Kurtuluşu ve Yüzbaşı Şerafettin*, 3. Baskı, Zeus Kitabevi, İzmir, 2009.

ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914*, 14.Baskı, Timaş Yay., 2014.

ÇELEBİ, Mevlüt, *Heyet-i Nasihâ-Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri*, Akademik Kitapevi, İzmir,1992.

ÇEVİKER, Turgut, *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü III. Cilt Kurtuluş Savaşı Dönemi (1918-1923)*, Adam Yay., İstanbul, 1991.

ERDEM, Nilüfer, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekatı (1919-1923)*, 3. Baskı, Derlem Yay., İstanbul, 2017.

MORALI, Nail *Mütareke'de İzmir Önceleri ve Sonraları*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., (Yay. Haz.: Erkan Serçe), İzmir, 2002.

MÜDERRİSOĞLU, Alptekin, *Sakarya*, 1. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2018.

SMITH, Michael Llwellyn, *Anadolu Üzerindeki Göz*, (Çev. Halim İnal), Hürriyet Yay., İstanbul, 1978.

SOYSAL, İsmail, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, Cilt: I, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2000.

III. Makaleler

ÇAKMAK, Fevzi, "Aydede ve Karagöz Mizah Dergilerinde Türk Kurtuluş Savaşı", *Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Millî Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu, 02-04 Ekim 2012/ Uşak Cilt:2*, (Yay. Haz. Arzu Güvenç- Murat Saygın), Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2014.

UZUNPINAR, Yağmur Rahşan, "Millî Mücadelenin Mizah Cepheleri", *Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Bursa, 2020.

Extended Abstract

In historical studies, humorous magazines have an important place in terms of looking at the subject from a different perspective, examining that field and at least examining the way the public views the subjects at that time. There is no need to even mention the expressive power of humorous magazines and cartoons in revealing the way of expression of a subject. In this context, humor and caricature reveal what cannot be said under extraordinary conditions, by blending the shocking events and processes in the lives of societies with laughter and thinking. Caricatures, which reveal the intellectual accumulation, diplomatic relations, politics and extraordinary developments of different periods as well as being thought – provoking and entertaining, can be considered as extremely important historical research materials in terms of giving the general atmosphere of the period to the individual and society, apart from the official documents of the period in which the events took place.

The way to the establishment of the Republic of Turkey was perhaps opened with the defeat of the Ottoman Empire in the First World War and the Armistice of Mudros signed on 30 October 1918. After this treaty, many regions of the country were occupied; The Ottoman government was helpless against this occupation. The resistance movement, which started with Mustafa Kemal Pasha's landing in Samsun on May 19, 1919, gradually grew and after a very difficult period of three years, the National Struggle was successful and the occupations were ended. One of the most important stages of this process is the Turkish – Greek conflict. With the occupation of Izmir on May 15, 1919, when the conflict began, while the Turkish nation was trying to endure the difficulties as a whole, perhaps "morale" and "confidence" were the most needed things. In the Western Anatolian Region, where the heaviest impact of the Greek occupation was felt, the humorous press was one of the main elements that boosted the morale of the people and the army and instilled confidence in them at the height of despair. Especially humor magazines fulfilled a very important function in terms of keeping the morale of the people high. As a matter of fact, during the three – year period from the very next day of the invasion to the final victory, humor magazines tirelessly supported the National Struggle with their articles and cartoons. Even under the most intense, oppressive and harshest conditions of the occupation, they never stopped supporting the National

Struggle movement and giving morale to the people. Being able to deal with a funny job such as caricature, especially under very difficult conditions, was a very important document in terms of reflecting the psychology of the large masses of the people at that time and revealing the different dimensions of the Turkish – Greek conflict.

Pro-National Struggle press under very difficult conditions. It is admirable courage to broadcast and fearlessly support this operation. is an example. In the days when not a single positive news appeared even in the foreign press, the Allied Newspapers, press and broadcast media about the war waged by the Turkish army at the front against the states. has undertaken. Divided into different views abroad, just as at home. Showing all the negative news of the foreign press and the Turkish nation as a murderer. The National War, which was won despite the efforts of the Greeks, was not only defeated but also It also helps to take down the news of the massacre and the rhetoric of banditry. has been. Journalists from among the public were able to access archive documents of state officials. for giving all the details that he cannot reflect clearly on the pages of newspapers and magazines. in terms of evaluating the struggle that took place most closely and with all its nakedness. are unique resources.

This study, which examines the Turkish-Greek conflict between 1919 – 1922 in the triangle of war, diplomacy and politics; It aims to visually demonstrate how the Turkish War of Independence was supported through cartoons in humor magazines. In this context, magazines such as *Gülyüz*, *Karagöz*, *Diken*, *Ayine* and *Aydede*, the leading humor magazines of the period, were scanned and cartoons dealing with the Turkish – Greek conflict as a subject were determined. In this context, the study examined how the war, diplomacy and politics dimension of the Turkish – Greek conflict is reflected to the public through cartoons and humorous characters through the publications of the humor magazines *Karagöz*, *Gülyüz*, *Diken* and *Ayine*, which support the Turkish War of Independence, and the publications of the *Ay Dede* humor magazine, which is against them. It has been emphasized how the process is followed at each stage of the process.

In the study, mostly humor magazines *Gülyüz*, *Karagöz*, *Diken* and *Âyin* were used; *Ay Dede*, who started broadcasting at the beginning of 1922, has been tried to be used in the integrity of the subject when necessary. In the period of 1919 – 1922, which is the subject of the study, one of the most heavily covered topics in humor magazines was the Turkish – Greek conflict and its war, diplomacy and political dimensions. Megali Idea, which expresses the annexation of Anatolia by Greece, also found wide coverage in humor magazines. In the humor columns, especially Megali Idea is only a mirage, the Greek army's farewell to Megali Idea by the order of Gazi Mustafa Kemal Pasha, and the desperate return of Greek soldiers to Athens are presented as a concrete description of the skeleton left over from Megali Idea.